

Büyük Zafer
100.

26 AĞUSTOS-1 EYLÜL 2022

Kocatepe
fotoğrafını çeken
Etem Tem anlatıyor

O sabah Kocatepe'de bulunuyorduk. Taarruz, şafak vakti saat beşte başlamıştı. Mustafa Kemal Paşa, günler ve geceler süren yorgunluğuna rağmen ayakta, vaziyeti adım adım takip ediyor, direktifler veriyordu. Bir ara kumandanlardan ayrıldı. Tek başına, kayalıklar arasında dalgın ve düşünceli dolaşmaya başladı. Zaman zaman sahra dübünleriyle düşman cephesine bakıyordu. Bir aralık o kayalık tepenin ucuna geldi. Hafifçe eğilmişti. Başparmağı dudaklarının arasındaydı. Hemen objektifimi çevirdim, adeta nefes almayacak kadar bir sessizlik içinde deklanşöre bastım, resmini çektim. Saat 11'di. O gün 7x11 boyunda sekiz on rulo film çektim.

...2 Eylül'de Uşak'a girdik. Vakit yoktu. Ahır bozması bir yerde bir kaç film yıkadım. Fotoğraflar birbirinden güzeldi. Hemen dört tane yaptım, ertesi sabah götürdüm. İçeri aldılar. Berberi tıraş ediyordu. ...Gazi, fotoğrafları aldı, baktı. Parmaklarını fotoğrafların üzerinde gezdirdi ve çekti, çok güzel, dedi.

...9 Eylül'dü. ...Otomobillerle İzmir'e girdik. İlk işim bir fotoğrafçı bulmak oldu. Kocatepe'de çektiğim 8-10 rulo filmi bir Rum fotoğrafçıya verdim. ...Zaman geçirmek için etrafta biraz döndük, dolaştık. Sonra yeniden geldik. Fotoğrafçı içeri girdiğimizi görünce 'Fotoğraflarınız bir harika!' diye bağırdı. Baktım fotoğraflar daha yaştı. ... Kuruyup, hazır olması için bir gün daha lazımdı. Bornova'ya döndük... Ertesi sabah otomobile indik İzmir'e. Millet yollara dökülmüştü. Bayram vardı. 'Biraz sonra Mustafa Kemal gelecek' dedik... Görmeliydiniz o anı... İzmir yanıyordu. Ne dost ne düşman belliydi. Cayır cayır yanıyordu İzmir... Fotoğrafçı dükkanının olduğu yere güçlükle varabildik. Fakat ne görelim? Dükkan yanmıştı. Uşak'ta o ahır bozması yerde yıkayabildiğim birkaç film kalmıştı elimde. Ötekilerin hepsi fotoğrafçı dükkanıyla birlikte yandı kül oldu."

Fikret Otyam'ın "Etem Tem" röportajı.
Ulus Gazetesi 4 Aralık 1960

26 Ağustos sabahı, Büyük Taarruz'un başladığı ilk saatler... 23. Tümen birlikleri henüz Belentepe'ye ulaşamamış, genel gidişati aksatan bu durum Başkomutan'ı düşündürmektedir. Anı yakalayan Etem Tem hemen Alman malı Reflex ICA marka makinesinin deklanşörüne basar ve Taarruz'un simge fotoğrafını çeker. Anılarında daha sonra şöyle der Etem Tem: "Sade bir asker esvabı, teklifsiz bir tavır, çevik bir vücut gizgisi, sonra bütün vukuati içinde doğurup içinde yoğuran o baş, o harikulade insan kafası... Resme bir defa daha bakınız. Hiçbir milletin bu alelade fotoğrafından daha güzel bir kurtuluş abidesi yoktur..." Falih Rıfkı Atay da Milliyet'teki 26 Ağustos 1928 tarihli yazısında şu ifadeyi kullanır: "Fotoğraf objektifi, tarihe bu kadar canlı bir eser bırakmamıştır."

Egemenlik öyle
bir ışıktır ki
karşısında zincirler
erir, taç ve tahtlar
yanar yok olur

Mustafa Kemal Atatürk, 30 Ağustos 1924'teki Dumlupınar konuşmasından

Dağlarda tek
tek
ateşler
yanıyordu.
Ve yıldızlar
öyle ışıltılı, öyle
ferahlılar ki
şayak kalpaklı
adam
nasıl ve ne zaman
geleceğini bilmeden
güzel, rahat günlere
inanyordu
ve gülen bıyıklarıyla
duruyordu ki mavzerinin
yanında,
birdenbire beş adım
sağında onu gördü.
Paşalar onun
arkasındaydılar.
O, saati sordu.
Paşalar : 'Üç' dediler.
Sarışın bir kurda
benziyordu.
Ve mavi gözleri çakmak
çakmaktı.
Yürüdü uçurumun
başına kadar,
eğildi, durdu.
Braksalar
ince, uzun bacakları
üstünde yaylanarak
ve karanlıkta akan bir
yıldız gibi kayarak
Kocatepe'den Afyon
Ovası'na athyacaktı.
...

Nazım Hikmet
Kuvayı Milliye
Sekizinci Bap

"Mustafa Kemal Paşa o sırada Belentepe'yi düşünüyordu"

Emekli Korgeneral Fahri Belen bu fotoğrafın çekildiği sırada Belentepe'ye taarruz eden 23. Tümen'in Kurmay Başkanı'dır; tümen komutanı ise Ömer Halis Bey'dir. Belen, 1983'te yayınlanan "Türk Kurtuluş Tarihi" adlı eserinde fotoğrafın Mustafa Kemal'in

Ömer Halis Bey'e bir uyarı telefonu açmaya giderken 07.30 sularında çekildiğini belirtmiştir. Kitabında 23. Tümen'in Belentepe'yi almakta geciktiğini anlatan Belen şöyle devam eder: "Saat yedi buçuğa doğru, avcı hatlarımız 1000 metreye kadar sokuldukları bir

zamanda tümen komutanı telefon başına çağırılarak takdir edildi. Konuşma sırasında kumandanın sarardığını görüyordum. Ordu harekât şube müdürü Cemil Bey'den daha sonra öğrendiğime göre Halis Bey'le telefonda konuşan Başkumandan Mustafa Kemal Paşa idi.

Atatürk'ün Kocatepe'de çekilen meşhur fotoğrafının, telefon başına giderken çekildiğini de yine Cemil Bey'den öğrenmiş bulunuyorum. Saat 09.00'da Belentepe'ye çıktık. Ertesi gün, Başkumandan bir harp hediyesi göndermek suretiyle Halis Bey'i taltif etti."

PROF. DR. TEMUÇİN FAİK ERTAN: SAKARYA'DAN LOZAN'A KADAR GEÇEN İKİ YIL

Milli Mücadele sadece “Türk-Yunan Savaşı” değildi

Milli Mücadele'nin savaş stratejisi 1920'nin sonuna kadar “vakit kazanma” üzerineydi. 1921 Ocak ve Mart ayındaki iki İnönü savaşıyla ilk kez düzenli orduya geçilmiş, mücadele “stratejik savunma”ya evrilmişti. 13 Eylül 1921'de kazanılan Sakarya Zaferi ise “savunma amaçlı savaş stratejisi”nin sonu olmuştu. Türk tarafı artık yeni bir yolun eşğindeydi ve elinde sadece tek atımlık barutu vardı

Temuçin Faik Ertan

Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan, Hacettepe Üniversitesi-Tarih Bölümü mezunu. Yüksek lisans ve doktorasını aynı üniversitenin Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde tamamladı. 2007'den bu yana Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürü. Genelkurmay Başkanlığı ATASE ATAREM Yürütme Kurulu üyesi. Ertan'ın Türk Devrimi, Kemalizm ve Lozan Konferansı ile ilgili çok sayıda akademik çalışması bulunuyor.

Ama bu öneriler paketinde Türk tarafının talepleri neredeyse tümüyle görmezden gelinmişti. Tek çare kalmıştı: Genel ve kararlı bir saldırıyla Yunan ordusunu Anadolu'dan atmak!

Müttefik devletlerin bu tutumu, Batı Cephesi'ndeki taarruz hazırlıklarına hız verilmesini kaçınılmaz kıldı. Son iki yıldır çatışmaların yoğun olarak yaşandığı Eskişehir Cephesi yorulmuş ve yıpranmıştı. Beklemedik bir saldırı uğruna her şey göze alındı ve Türk ordusunun ağırlığı gizli bir şekilde Eskişehir civarından daha güneye, Afyon'a doğru kaydırdı.

Barış için son deneme

Başta Yunanlar olmak üzere, hiçbir taraf Afyon üzerinden bir Türk saldırısı beklemiyordu. Akşehir'in karargâhı olarak belirlendiği günlerde, Mustafa Kemal Paşa ve komuta heyeti hala gereksiz kan dökülmesini istemiyordu. Yunan ordusunun kayıtsız şartsız çekilmesini esas alan Türk görüşünü bir kez daha iletmek için Temmuz ayında son bir hamle olarak Ali Fethi Bey Avrupa'ya gönderildi. Ama o da görüşecek muhatap bulamadan geri döndü.

Türk tarafı için müzakere yolları tamamen kapanmış, taarruz kaçınılmaz duruma gelmişti. Büyük Taarruz, Kocatepe'den Afyon üzerine 26 Ağustos'ta başladı. 30 Ağustos'taki Başkumandan Meydan Muharebesi Türk başarısının kesin olduğunu gösterdi ve Yunan ordusu dağıldı. 1 Eylül'de Uşak, 9 Eylül'de İzmir, 11 Eylül'de Bursa kurtarıldı. Eylül ayının ortalarına gelindiğinde Batı Anadolu ve Kuzeybatı Anadolu'daki Yunan işgalinde bulunan şehirler kurtarılmış, Yunan ordusu Anadolu'dan tümüyle çekilmişti.

Doğu Trakya pazarlığı

Bu Anadolu açısından yeni bir dönem demektir. Daha önce Batı Anadolu'da Yunan ordusu varken mütarekeyle ilgili ön koşulları kabul edilmeyen Türk tarafının eli şimdi daha da kuvvetlenmişti. Bu kez İtilaf Devletleri ve tabii ki Yunanistan, Anadolu'daki varlıkları üzerinden bir pazarlığa girişecek konuma sahip değillerdi. Ama Doğu Trakya'da hala Yunan askeri bulunuyordu. Pazarlık bu kez Doğu Trakya'daki Yunan varlığı üzerinden yapılacak gibi görünüyordu.

“Büyük Taarruz Şehitliği”, “Mustafa Kemal Atatürk Anıtı” ve “Büyük Utku Anıtı”na ev sahipliği yapan Afyon'un belli noktalarındaki büyük panolarda “Cumhuriyetin Kazanıldığı Topraklardasınız” yazıyor.

Aslında Büyük Taarruz ile Türkiye'nin mütareke için Yunan ordusunun Anadolu ve Trakya'dan çekilmesine dair öne sürdüğü ön koşul büyük ölçüde gerçekleşmişti. Türk tarafı ateşkesle ilgili ön koşulun Anadolu ile ilgili yönünü diplomasi yoluyla değil, askeri harekât sonucunda elde etmişti. Söz konusu askeri harekâtla Yunan ordusu büyük bir bozguna uğratılmış ve Türk ordusunun zaferi tartışılmayacak kadar açtı.

General Harrington'ın sağduyusu

Şimdi ise bu askeri başarıyı siyasal kazanca dönüştürme zamanı gelmişti Türkler için... Bu yüzden de Mustafa Kemal Paşa ve kurmay kadrosu, mütarekenin imzalanması için Yunan ordusunun Doğu Trakya'yı boşaltması konusundaki ısrarını daha güçlü bir şekilde dile getirmeye başladı. Ne de olsa Anadolu kurtarılmıştı ve Doğu Trakya için Çanakkale ya da İstanbul üzerinden karşıya geçmek yeterli olacaktı.

Türk tarafının kararlı tutumu “Çanakkale” ya da “Çanak” adı verilen bir askeri gerilimin yaşanmasına yol açtı. Türk ordusunun Çanakkale Boğazı'na doğru ilerlemesi karşısında İngilizler Boğaz'daki kuvvetlerini artırırken Türk birlikleri de tarafsız bölgeye girmişler ve Çanakkale yakınlarındaki Erenköy'ü ele geçirmişlerdi. Türk-İngiliz kuvvetlerinin karşı karşıya geldikleri bu dönemde, İngiliz General Harrington, Londra'dan aldığı talimata rağmen askerlerine ateş emri vermemiş ve Türk birlikleri Çanakkale'ye saldırmadıkça herhangi bir çatışmaya girilmemesini istemişti.

Aynı günlerde Fransa da boş durmuyordu. Daha önce Ankara Antlaşması ile Türklerle büyük ölçüde anlaşan Fransa'nın Yunanistan'ın ütopyalarıyla uğraşmaya hiç

niyeti yoktu. Aslında İtalya ve Fransa, 1921 yılı başlarından itibaren işgale dayanan cezalandırma metoduyla Anadolu'da kalamayacaklarını anlamışlardı. Geçen süre zarfında Fransa, TBMM Hükümeti ile bir antlaşma imzalarken, İtalya askerlerini geri çekmişti. İngiltere'nin İstanbul ve Boğazlar'daki varlığının derdine düştüğü günlerde Türkleri çok yakından tanıyan Fransız siyasetçi Henry Franklin-Bouillon Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek üzere İzmir'e geldi ve Gazi'yi askeri harekâtın durdurulması konusunda ikna etti. Buradaki “ikna” ifadesi hiç de ironik anlamda değildi. Franklin-Bouillon, Mustafa Kemal Paşa'ya ateşkesin imzalanması karşılığında Yunan ordusunun Doğu Trakya'yı boşaltacağına dair Müttefikler adına güvence vermişti. Bu güvence nedeniyle Mudanya'daki ateşkes görüşmelerinin zaman zaman çıkmaza girdiği durumlarda Başkomutan orduların ilerlemesi emrini vermekten çekilmeyecekti. Bir başka deyişle Fransız devlet adamının vermiş olduğu güvenceye inanmak hiç de saflık değildi. Çünkü Türkler artık reaksiyoner değil, aksiyonerdi. Hamle yapılmış, karşı tarafın ne yapacağı bekleniyordu.

Türk tarafı ilk kez ev sahibi oluyor

Müttefik devletler tarafından 23 Eylül 1922 günü TBMM Hükümeti'ne, TBMM Hükümeti'nin de 29 Eylül'de Müttefik devletlere verdiği nota hükümleri uyarınca ateşkes görüşmeleri, 3 Ekim 1922'de Mudanya'da başladı. Görüşmelerin Türk ordusu tarafından Yunan işgalinden kurtarılmış olan Mudanya'da yapılacak olması, Müttefik devletlerin savaşın mağlubu olduklarını baştan kabul ettiklerini gösteriyordu. Çünkü Birinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren ateşkes antlaşmaları

nın tümü galip devletlerin askeri ve siyasi açıdan egemen oldukları topraklarda yapılmıştı. Daha önce Mondros'a çağrılan Türkler, bu kez Mudanya'da ateşkes görüşmelerine ev sahipliği yapacaktı. Psikolojik üstünlük kesinlikle Türk tarafındaydı. Bu üstünlüğün temel nedeni de Büyük Taarruz ile elde edilen su götürmez zaferdi.

Ateşkes görüşmelerinde İngiltere'yi General Harrington, İtalya'yı General Mombelli, Fransa'yı ise General Charpy temsil etti. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ise TBMM Hükümeti'nin temsilcisi olarak görüşmelerdeki yerini aldı. Ama asıl muhatap olan Yunanistan'ın temsilcileri Mudanya'ya gelmedi. Yunan temsilciler General Mazarakis ve Albay Sariyanis Mudanya açıklarında bir gemide gelişmeleri izlemeyi tercih etmişti.

Görüşmeler sonucunda 11 Ekim 1922'de ateşkes imzalandı. 14-15 Ekim gece yarısı yürürlüğe girecek olan ateşkes antlaşmasının hükümlerine bakıldığında, asıl olarak Türk-Yunan çatışmasını durdurmuş gibi görünüyordu. Buna karşın Mudanya Mütarekesi'nde başta İngiltere olmak üzere Fransa ve İtalya'yı ilgilendiren hükümler de bulunuyordu. Aslında mütarekeyi İngiltere, Fransa ve İtalya'nın da imzalaması, Milli Mücadele'nin sadece bir Türk-Yunan Savaşı olmadığını gösteren en çarpıcı kanıttı.

Milli Mücadele'nin antiemperyalist yönünü görmek için hem savaş yıllarına hem de Mudanya Mütarekesi'nde imzası olan devletlerin hangileri olduğuna bakmak yeterliydi. Dönemin en güçlü sömürgeci devletlerinin Anadolu ve Trakya'yı ilgilendiren bir mütarekeyi imzalamış olmaları, bu coğrafyada yaşanan savaşta taraf olduklarını gösteriyordu. Ayrıca Türklerin üstünlük sağlayamadıklarının da kanıtı olan bir sözleşme vardı ortada!.. Bu bağlamda Mudanya Mütarekesi, emperyalist devletlerin bir ön projesi olan

Mondros Mütarekesi'nin çöpe atılması anlamı da taşıyordu. 11 Ekim 1922 tarihi itibarıyla zaten fiilen Türkler tarafından kabul edilmemiş olan Mondros Mütarekesi'nin geçersizliği resmen ilan edilmişti.

Her iki mütareke arasında kayıp-kazanç açısından bir değerlendirme yapıldığında Mondros Mütarekesi'nin Türkler açısından kabul edilemeyecek kadar ağır koşullar taşıdığı bir gerçektir. Birinci Dünya Savaşı'nın mağluplarından biri sayılan Osmanlı Devleti'nin Mondros üzerinden cezalandırılması yoluna gidilmişti. Mütareke dikkatle incelendiğinde Osmanlı Devleti'ne savaş sırasında kaybetliklerinden daha ağır bir işgal programının uygulanmaya çalışıldığı görülmüyordu.

Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasıyla ise 10 yılı aşkın bir zamandır süren Türkler, artık soluk alacakları bir ortama kavuşmuşlardı.

Taarruz olmasa Lozan olmazdı

Mütarekenin imzalanması, Anadolu ve Trakya'daki savaşın sonu, kazanımların başlangıcıydı, ama Türklerin beklediği asıl sonuç Lozan'da alınacaktı. Ateşkes metinleri ile siyasal antlaşmalar birbirinden ayrılmaz askeri ve siyasi belgelerdi. Mudanya Mütarekesi, Sevri Antlaşması'nın yerine daha gerçekçi ve daha adil bir antlaşmanın imzalanması için uygun bir askeri ve siyasi ortam hazırladı. Mudanya Mütarekesi'nin ruhuna uygun olarak Lozan'da bir barış konferansı toplandı ve bu konferansta Türkler uzun yıllar sonra eşit diplomasi olanaklarından yararlandılar. Konferans beklenmedik bir şekilde aylarca sürdü ama sonunda 24 Temmuz 1923'te barış antlaşmasının imzalanmasıyla sona erdi. Bugün halen geçerli olan Lozan Barış Antlaşması ile yeni Türk devletinin bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve egemenlik hakları Batılı devletler tarafından kabul edildi.

Eşit diplomasi dönemi

Genelde Milli Mücadele, özelde ise Büyük Taarruz ile ilgili bir değerlendirme yapılacak olursa Mondros ve Sevri'nin yırtılması, yerlerine Mudanya Mütarekesi ve Lozan Antlaşması'nın imzalanması, söz konusu direnişin ve genel saldırının bir sonucuydu. Mondros, Sevri'e yol açmış; Milli Mücadele'nin genel seyri bu belgeleri geçersiz hale getirmiş; Büyük Taarruz Mudanya Mütarekesi'nin imzalanması sonucunu doğurmuş; Mudanya Mütarekesi de Lozan Antlaşması'nın imzalanmasına ortam hazırlamıştı. Büyük Taarruz bu bağlamda savaşın sonunu getirirken, eşit diplomasi de başlangıcı olan askeri ve siyasi gelişmelere yol açtı. Söz konusu savaşın geçtiği yerde yazan “Türkiye Cumhuriyeti Bu Topraklarda Kuruldu” ifadesi de bu açıdan bakıldığında rastgele bir söz değildi. •

3 farklı yazardan 30 Ağustos

Bundan 100 yıl önce Büyük Taarruz ve 30 Ağustos Zaferi'ni yaşamış üç yazarın son derece duygusal üç farklı anlatısından alıntı:

Bir mehtaplı gecede İzmir'de görüşürüz

5-10 günden beri etrafımda birçok sesler, birçok sözler işitiyorum, fakat hiçbirine kulak asmiyorum. Gazetelerde birçok askeri mütalaa-ı münakaşata tesadüf ediyorum, fakat hiçbirini okumuyorum.

Siz susuyorsunuz, düşman söylüyor. Türk askeri gelen noktadan felan hatlarımıza girmek teşebbüsünde bulundu.

Mühim zaiyatla geriye püskürtüldü.

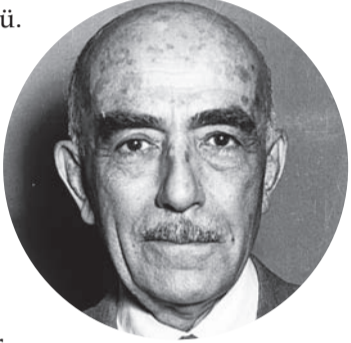
Felan yerden mukabil taarruza geçtik, felan tepeye vuku bulan şiddetli topçu hücumları akim kaldı ilh. haberler veriyor.

Ben hiçbirine inanmıyorum. Kendi kendime diyorum ki:

"İsmet Paşa Sivrihisar'ın kayaları dibinde bir mehtaplı gecede İzmir'de görüşürüz, demişti. Bugün, yarın fakat mutlaka, mutlaka İzmir'e gireceğiz.

Güzel İzmir, vuslat gününün yaklaştığını hissediyor ve kafes arkasından nişanlısının yolunu bekleyen bir ma'şuka gibi kalbi çarpıyor. •

(İkdam gazetesi, 31 Ağustos 1922)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Ne olmuşuk biliyor musunuz? Kurtulmuşuk...

Gazeteye geldiğim vakit, Anadolu'nun birdenbire kapandığını söylediler. İstanbul ve Türkiye'nin işgal altındaki köyleriyle, memleketin öbür kısmı arasında hiçbir temas yapmaya imkan yoktu.

...Bütün günümüz, adeta merak sancısı içinde geçti. Yalnız yemekten değil, düşünmekten kesilmişti. ... Nihayet Rumca gazetelerde ilk rivayetler çıktı, biz, taarruza geçmiştik ve başımızı Yunan ordusunun çelik kayasına boş yere çarpıp duruyorduk. Türk ordusunun bir taarruz savaşına giremeyeceği fikri, bizim kuşağımız için değişmez gerçeklerden biri idi. Ordumuzun kahramanlığına bel bağladık, fakat onun ancak dayanma mucizeleri verebileceğini sanırdık.

...Zaman geçtikçe umutsuzluğumuz arttı. ...Ya hiçbir şey yapamadıkça, ya geriledikse? Mustafa Kemal'e kızanlar ağızlarını açmışlardı bile...

Akşam üstü gene beynimizin içinde aynı burğu, kalbimizin içinde aynı ağrı Büyüka'da ya gidiyordum.

...İçimizdeki sorunun, kimseden aramaya cesa-

ret edemediğimiz cevabı kendiliğinden yayınlıverdi: Başkomutan Mustafa Kemal Paşa bütün karargahı ile beraber esir olmuş... Keder insanları öldürmez derlerse, bu söze inanınız. Kalp denen şeyin ne dayanıklı bir maddeden yapılmış olduğunu ben, o akşam üstü Büyükada vapurunun güvertesinde öğrendim.

...Ölümün bir uyku, rahat bir uyku gibi arayarak sabahı ettik. İlk vapurun en görünmez köşesine sığınarak, iki büklüm köprüye indik.

Bütün Türkleri yas içinde bulacağımı sanıyordum. Meğer ne kadar soysuzluğa uğramışsınız. Acaba sokaktakilerin hepsi, şu veya bu muhipler cemiyeti üyeleri mi idi? Bizimkiler utançlarından evlerinde mi kalmışlardı? Bu gültüler, bu çırpınışlar, bu el sıkışlar ne idi?

Meğer bütün karargahı ile Başkomutan Mustafa Kemal değil, Yunan Başkomutanı Trikupis esir olmuş...

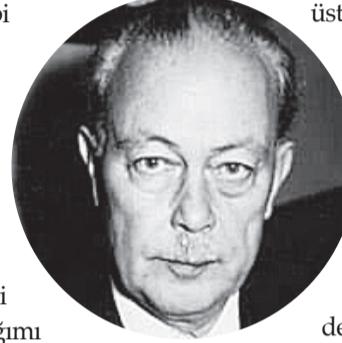
Size, kalbin ne kadar daya-

nıklı bir maddeden yapılmış olduğunu yukarıda söylemişdim, burada söyledim. Bir çocuk gibi sıçramaya başladım. Habere, havadise, telgrafa koşuyordum.

...Ben, ömrümde hiçbir edebiyat eserinde, ordulara ilk hedeflerinin Akdeniz olduğunu bildiren günlük emri okurken duyduğum zevki duymadım.

Bu, bütün heyecanların üstünde bir heyecan veren, bütün şiirlerin üstünde bir şiirdi. Ne olmuşuk, biliyor musunuz? Kurtulmuşuk. ...Nemiz varsa, bağımsız bir devlet kurmuşsak, hür vatandaş olmuşsak, şerefli insanlar gibi dolaşıyorsak, yurdumuzu Batı'nın, vicdanımızı ve kafamızı Doğu'nun pençesinden kurtarmışsak, şu denizlere bizim diye bakıyor, bu topraklarda ana bağının sıcaklığını duyuyorsak, belki nefes alıyorsak, hepsini, her şeyi 30 Ağustos Zaferi'ne borçluyuz. •

("Çankaya" kitabı, 1961)

Falih Rıfki Atay

Allahım! Ne muazzam zaferdi o

Yıl 1936. Taksim'deki ünlü Mısır Apartmanı'nda Yedigün dergisi adına Kandemir Bey hasta yatağında yatan Mehmet Akif Ersoy'la röportaj yapıyordur.

"Vatan Şairi"nin ölümünden 5 ay önce verdiği son röportajdır bu. Kandemir Bey yavaşça sorar:

-Ya Büyük Zafer üstadım. O anda ne duydunuz? Kalbi durmuş gibi sarsılıyor, sonra bir anda yeniden canlanmış gibi nereden geldiği bilinmez bir ışıkla gözlerinin içi güler. Ah! Ve bir lahza bırakıyor kendini bu eşsiz sevincin koynuna. Dalıyor. Ve sesinin ta içten dudaklarına dökülüşünü seziyor. Allahım! Ne muazzam zaferdi o. Ortalık hercümerç oldu... Beş altı saat içinde bir başka dünya doğdu. Tekrar gözlerini yumuyor. Ve biz mest olduk!..

-O zaman bir şey yazmadınız mı? Artık benim ne düşünecek, ne duyacak, ne yazacak hatta ne yaşayacak takatim kalmıştı... Bizim dilimiz tutulmuştu. Ordu, bizzat yazıyordu. •

(Yakın Tarihimiz Dergisi, Cilt 4)

Mehmet Akif Ersoy

100 YILIN ZAFERİ

Bağımsızlığımızın temelini atan 30 Ağustos Zafer Bayramımızın 100. yıl dönümü kutlu olsun.

ESTA

PROF. DR. İLBER ORTAYLI: DIŞ POLİTİKA EKSENİNDE TAARRUZ VE SİYASİ ETKİLERİ

30 Ağustos'un iki sonucu:

Sevr karşısında hakimiyet Anadolu'dadır : Mustafa Kemal modern Türkiye'nin kurucu lideridir

Büyük Taarruz ve 30 Ağustos Zaferi'nin bir dönüm noktası olduğunu belirten Prof. Dr. İlber Ortaylı şu tespitte bulundu:

“Senin lider olduğun nereden bilecekler? Liderlik öyle bugünkü gibi iki nutku güzel atmakla falan olmaz o zamanlar. Bakarlar; ateşten nasıl geçiyorsun? Sırat köprüsünü nasıl geçiyorsun milletle? O zaman peşine takılırlar. Öyleleri lider olur zaten.”

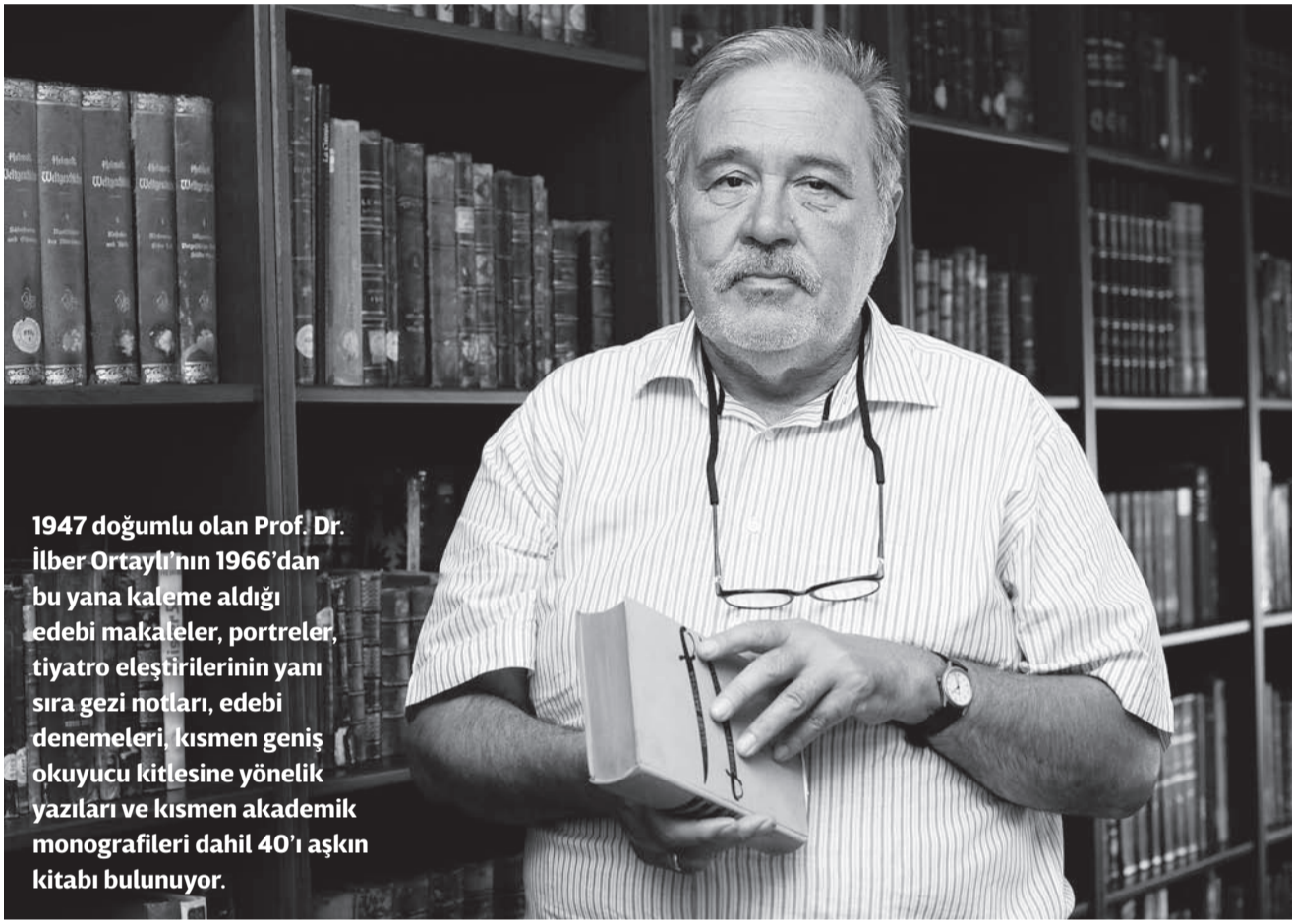
Sakarya Zaferi'nden Büyük Taarruz'a kadar geçen 11 aylık hazırlık dönemi en az taarruz kadar önemliydi. O 11 ay boyunca bir yandan ordu savaşa hazırlanırken bir yandan da son ana kadar barış imkanı olup olmadığı araştırılıyordu. Misaki Milli'nin kabul edildiği bir barış sağlanamayacaksa bile en azından diplomasinin tüm imkanları kullanılarak düşman sayısı azaltılmaya çalışılıyordu. Prof. Dr. İlber Ortaylı'yla dış politik gelişmeler ekseninde Büyük Taarruz'u ve siyasi sonuçlarını konuştuk:

-Büyük Taarruz'a baktığınız zaman ilk gözünüze çarpan nedir?

Komutan kadrosu. Harbe giren komutanların ortalama yaşları 40 civarındadır. **Mustafa Kemal Paşa** 41. Birkaçı zaten general olarak başlamışlardı İstiklal Savaşı'na... İçlerinde en kademlileri **Fevzi Paşa**'dır. Fevzi Paşa yaşça da üstlerindedir. Ve şurası artık belli ki çok düzgün, çok vatanperver, çok imanlı bir komutan olmasına rağmen herhalde Anadolu mücadelesinin muvaffak olabileceğine dair bir kesin tavır ve kanaati olmadığı için ki çekimştir. Yani hatta Mustafa Kemal Paşa bir parça kırılmış bile kendisine, fakat sonunda katıldı 1921 yılında. Hiç münakaşa çıkarmayan, ana hedefi benimseyen, onun etrafında iyi düşünen değerli bir kurmay.

İkincisi albay olarak geldi; **İsmet Paşa**. Ordunun tanınan kurmaylarından. Çünkü **Ahmet İzzet Paşa** Yemen İsyanı'nda İsmet Bey'i kurmay olarak seçti. O zaman binbaşydı daha. Olacak iş değil, kurmay başkanının yüksek rütbesi yok. Ama ısrar etti Ahmet İzzet Paşa ve aldı. Ve çok iyi oldu. Çünkü her ikisinin de askerliklerinin dışında diplomat oldukları da ortaya çıktı. Yani Yemen İsyanı bastırıldı, kabilelerle, imamla anlaşıldı ve bize Birinci Büyük Harp'te iha-net emdedi Yemen... İtalyanların çabasına rağmen Yemen'de isyan çıkmadı. Onun için bu **"Lawrence of Arabia"** fikrini her yere dağıtmayın.

Üçüncüsü tabii Kut'ül Amare. Amare'deki komutan **Sakallı Nurettin Paşa**. O zaman miralaydı. Bir de **Halil Bey** var, o da ya-

1947 doğumlu olan Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın 1966'dan bu yana kaleme aldığı edebi makaleler, portreler, tiyatro eleştirilerinin yanı sıra gezi notları, edebi denemeleri, kısmen geniş okuyucu kitesine yönelik yazıları ve kısmen akademik monografileri dahil 40'ı aşkın kitabı bulunuyor.

veriydi. Maalesef meşum şöhretli Alman **Mareşal Falkenhain** bu cepheye tayin edildi. **Enver**'in "güzel huyu", tepedeki her noktaya Alman tayin etmek gibi. O zaman hemen kavga ettiler ve son hafta çekildi **Nurettin Paşa** oradan. Fakat onun hareket planını **Halil Bey** götürdü, öyle bir meziyeti vardı ve muvaffak oldu. Yani iki kolorduyu kuşattık ve esir aldık Britanyalıları...

Fransa Yunanistan'ı istemedi

Bunların her biri tecrübeli generaller gibidir. Bütün Birinci Cihan Harbi'nde bu gibi komutanlar pek yok. Efendim bana **Ludendorff, Mackensen, Foch, Petain** falan demeyin. Onlar da kıymetli komutanlardı, ama emirlerinde Fransız motorize orduları var, emirlerinde Alman orduları var. Üstelik bu bizim komutanlar 1. Dünya Savaşı'ndan çıktıktan sonra bir de İstiklal Savaşı'nı yürüttüler. Dolayısıyla o dönem bunlar kadar tecrübeli, bunlar kadar bilgili komutanlar yok. Bu açık bir şey. Onun için 30 Ağustos aslında 9 yıllık bir harbin neticesidir. Yarbaylıktan generalliğe kadar yükselen 1. Cihan Harbi'nin büyük komutanları aslında bunlardır. Harpten sonraki direniş hareketinin de büyükleri bunlardır.

-Kazım Karabekir Büyük Taarruz'da neden hala Doğu Cephesi'nde;

Enver Paşa'ya karşı mı duruyor?

Orada durması lazım çünkü Doğu'da sorun tam bitmiş değil. **Kazım Karabekir Paşa** çok iyi bir kurmay, çok soğukkanlı bir adam, hiç hayallerle falan işi yok ve Enver'den nefret ediyor. Milli Mücadele'nin kurmay heyetinin de içinde. Fakat çok taraftar değil aşırı gitmeye. "Tamamını alalım derken tuttuğumuza tutamayız" diyorlar. Akdeniz'i Atatürk'ten başka hedefleyen yok. Ve ama Akdeniz diyen -o zaman "Ege Denizi" adı yoktu- Komutan da Meriç'ten öteye geçmiyor. Çünkü manasız artık. Trakya'yı zor kurtarıyoruz. Trakya için neredeyse bir kere daha savaşıcaktık. Yunanistan hala daha orada kalayım gayretinde. Ama kimse de İstanbul'un 50 km ötesinde yabancı kuvvet görmeyi istemeyeceği için bir kere daha savaşıcaktık. Müttefikler kalamayacaklarını görüyorlar. Çok zor kontrol edilen bir mıntıka çünkü ve onların tesiriyle çekildi Yunanistan. O yüzden Taarruz'dan bir ay sonra Mudanya'ya gittiğimiz zaman zaten İstanbul'u boşaltıp bize geri verme fikrine yatmıştı Müttefikler.

-Bıktıkları için mi?

Tabii savaşıyorlar artık. Buna **"Pirus Zaferi"** denir. Yani iki kişi kavga ediyor, kazanan da berbat vaziyette. Birinci Harbin sonu buydu. Herkes dö-külüyordu. Kimsenin bir dört yıl daha askerleri silah altında tutacak hali yoktu.

-Kendi ülkelerindeki iç karışıklıklar, siyasi çalkantılar da Anadolu'da asker tutmalarına uygun değildi tabii...

Bir kere sistem değişti, banknot sistemine geçememiz mecbur oldu. Banknot artık içerideki altın rezervini ifade eden, karşılayan bir senet değildi. Yani o paranın üzerinde her an değişti-rebilir yazıyor ya, laf o. Harpte girilen karşılıksız banknot basma işi devam ediyor. Bu ne demek? Her yerde enflasyon. Her yerde sıkıntı. Zaten bütün sanayi altüst olmuş. Üretim düşük. Onu artırmak lazım. Öyle bir şey içine girmiş ki hepsi hem iş kuramıyor hem işi geliştiremiyor hem de işsizlik var. Felaket bir durum. Almanya'da isyan çıktı, tıpkı Macaristan'da olduğu gibi. Yani hiçbir yerde iyi değiller. Bu durumda tabii istemiyorlar başka topraklarda asker tutmayı. Sırf bunun için mesela İngiltere Yunanistan'a bırakacağı vekaleti... İngiltere Başbakanı **Lloyd George** Yunanistan'ı Anadolu'da kullanabilmek için muazzam bir şekilde **Venizelos**'u pompaladı ve bu politikayı İstanbul için de devam ettirmek istediler. Ama bunu da Fransa istemedi. Fransız Mareşal d'Espèrey hemen "Çekiyorum Çukurova'daki orduyu, 50 bini buraya getiriyorum" dedi.

-Fransa halkı da istemiyor...

E çünkü Anadolu'da orduyu daha fazla tutmak istemiyorlar; çok masraflı bir şeydir o. Ne yiyecek ne

Yeniyor da zaten. Temel devletlerden birisin, üstelik 1915 yılında girmişsin Harbe. Yani öbürkülerle aynı anda değil, ama fazla gecikmeden girmiş.

-Avusturya'yla savaştı mış...

Tabii çok ağır savaştı orada ve Avusturyalıları yendi. Hatta denir ki "Tanrı Avusturya'yı niye yaratmış? İtalyanlar zafer görsün diye."

-İtalya'nın işgal politikasında da diğerlerinden farklılık var; halka zulmetmiyor. Sizce neden? Çünkü karakteri o.

Bu zihniyet çok önemlidir. İtalya bir Akdeniz ülkesidir ve Akdeniz medeniyetini taşıyan bir kuvvettir. Yani Doğu'dan Batı'ya, Batı'dan Doğu'ya taşır. Günlük hayatın içindedir. Doğu'daki bütün limanlarımızda İtalyan aileler vardır. Levantenler Fransızca'dan önce İtalyanca kullanırlardı. Lingua franca oydu. Onun için İtalya başka bir ülkedir. Bir de Kuzey Avrupalılara has aşırı **Helenofili** falan gibi bazı takıntılar bu adamlarda yoktur. Ben akademik boyutlarda da onların bu farklı yapılarını gördüm; karşınızda Alman, Fransız, İngiliz, İsveçli tavır yoktur İtalyanlarda... Mesela Adalar'da eşit davranmış insanlara hakikaten.

-Çocuklara çikolata, hastalara ilaç vermişler...

İstiklal Savaşı'nda hücumbot da verdi, silah da verdi. Bıkmışlar artık Müttefik Devletleri'nden, ama tabii masaya oturduğunda onlarla aynı tarafta duruyor, bir şeyler elde etmek istiyor, mesela kapitülasyonların kalkmaması için gayret ediyor. Kapitülasyonlardan kendi de geçiyor çünkü. Ama hiçbir zaman artık İngiltere için adımını atmaz kesinlikle.

-Sakarya'dan sonra Taarruz'dan evvel o aradaki 11 aylık dönemde İtalya'yla Fransa'nın denklemden çıkması Anadolu için büyük bir fırsat değil mi?

Tabii, Taarruz'a geldiğimiz zaman bu meseleyi artık halletmiştik biz. Sakarya'dan sonra Fransa'yla biliyorsunuz bir anlaşma yaptık. Ondan sonra Paris'te temsilcilik bile açtık. Onun için diplomatik bakımdan bir rahatlama var tabii. Fakat her şeye rağmen şu da

açıkça ortaya çıktı: Savaşa son verecek umumi müdahale söz konusu olunca iki taraf birbirleriyle oynamaya başlıyor yine. Çünkü işin içinde en ağır konunun kapitülasyonlar olacağı çok açık. Londra Konferansı sırasında olsun, arada İngiltere-Fransa'nın anlaşmaları olsun, ne Ege'nin ne Trakya'nın ne de Antalya bölgesinin boşaltılabilirliği söz konusu.

"Türkler bir sabah karşınıza çıkar"

-Yani Türk ordusunun Sakarya Meydan Muharebesi'ndeki galibiyeti olmasa İtalya ve Fransa yine de Anadolu'dan gitmeyi isterler miydi ki?..

Yok, kimse direnmezse Anadolu'dan niye çekilsinler... O zaman koca bir ordu tutmalarına da gerek kalmazdı zaten.

-Dolayısıyla "Sakarya, Büyük Taarruz'un önsözüdür" denebilir mi?

Sakarya çok çok önemli. Dünyeli ordunun ilk zaferi. Yunan ordusu orada çok fena bitti. Çok kötü askerler değil onlar. Aralarında iyi komutanlar da var, fakat Anadolu'nun içlerine girecek ne stratejileri var ne lojistikleri var; boyuna İngiltere'nin verdiği parayla dayanmak zor. Girdikleri hiçbir yerdeki direnişe karşı koyamıyorlar, asayişli sağlayamıyorlar. Ve bir de eski orduların ve devletlerin centilmenliği yok ortada. Kaba adamlar oldukları için falan değil. Alman ordusu daha kabardır, ama bir ordunun bir yerde asayişli tutmak için belirli bir ölçüde hakkaniyetle davranması lazımdır, Yunan ordusunda bu yok. Balkan Savaşı'nda da öylelerdi. Girdikleri yerde tarumar ettiler ortalığı. Ve sürdürmediler ilerlemeyi, dağıldılar.

-Yunan General Ioannis Metaksas baştan uyarıyordu ama...

Çünkü çok iyi bir asker, iyi bir komutan **Metaksas**... O yüzden zaten Venizelos, kralcı olmasına rağmen Küçük Asya seferinin komutanlığını ilk Metaksas'a önerdi. Çok da akılcı davranırdı. Fakat Metaksas reddetti. "Küçük Asya macerasından vazgeçin" dedi, "Onların ordusunu dağıttığını mı zannediyorsun, bunlar

başka türlü adamlar. Ordularını yine toparlar ve bir sabah aniden karşınıza çıkarlar” dedi. Sakarya’da tam da bu dediği oldu. Yani adamlar Milli Mücadele ordusu dağıldığı zaman gerçekten dağıldığını zannediyorlar. Hayır dağılmıyor. Dağılan asker gidip bakkalda peynir satmıyor. İşleri güçleri yine aynı teşkilatları yerin altından, üstünden devam ettirmek. Yapıları o çünkü; temas aramak... Senden görtünüyor, sulhe razı olmuş görünüyor. Yani Mustafa Kemal Paşa için neydi Plan A? İstanbul’daki macerası tamamen herkesin çok hürmet ettiği, akli başında, İttihatçılara karşı, sulhsever bir general. Öyle miydi peki? 19 Mayıs’ta ortaya çıktı ne düşündüğü ve ne olduğu.

“Osmanlı’nın 1683’te başlayan çekilmesi ilk kez Sakarya’da durdu” sözü doğru mudur?

Bu hüküm abartmadır, çünkü 1683’teki duraklama fasıla fasıla yaşanmıştır. Osmanlı ordusunun 1699’da zafer kazandığı bile vaki. Evet, Zenta’da fena darbe yedik ve bir padişahın sefere gidişi sondur orada, ama arada iyi şeyler de oldu. 16 yıl daha savaşık. Bütün Osmanlı tarihi böyledir zaten. Bir adım ileri iki adım geri... Sonra arada 1. Dünya Harbi’nde, Balkan Savaşı’nda kazanılanlar var, Kut’ül Amare var, Gelibolu var. Ardından İran’da İngilizleri durdurma var. Ondan sonra Bakü’yü istirdat ediyorsun, nerede görülmüş bu?

Bir tek Fatih diplomasiyi reddetti

-Sakarya’dan sonraki 11 ay boyunca çözümlenmiş savaş yerine barışla sağlanabilmesi için Ankara hükümeti diplomatik yolları denedi mi sizce?

Biz diplomasiyi her zaman kullanırız. Yani Osmanlı Devleti’nde diplomasiye her zaman müraacaat edilir. Diplomasi araçlarını reddeden ilk ve tek hükümdar Fatih Sultan Mehmet’tir. Çünkü istediğinin hiçbir şekilde uzlaşmaya gelir yanı yok. Hatta diplomasi diyen adamlarını mimliyor ve sonra yok ediyor. Onun dışında herkes diplomasiyi denedi. İttihatçılar bu malzemeyi iyi kullanamadılar. Mustafa Kemal tabii ki kullanıyor, akli başında bir adam çünkü. Diplomasi nedir biliyor. Sofya’dan yazdığı raporlara sonradan bakıldığında bile diplomatik açıdan korkunç güzel raporlar olduğu görülüyor. Taarruz öncesinde de diplomasiye adım adım gittik, tarafları bertaraf ettik, sayılarını azalttık.

-Diplomasiyi zaman kazanmak için kullandığı düşünülebilir mi?

Kullanıyor tabii, İsmet Görgülü’de bütün o sayılar vardır. 11 ayın içinde cephaneyi mevcudunu iki misline çıkarıyoruz; toptu kamyondan uçaktaki alını-

yor, temin ediliyor fakat yine de Yunanların elinde bizimkinin iki katından daha çok var. Bu nedenle o 11 ay çok önemli; mübayaa ve imalat-ı harbiye. Askeri yönden çok ciddi bir hazırlık var.

-Yani o 11 ay boyunca nasıl “savaş istenirse savaş” için bir hazırlık varsa “barış istenirse barış” için de hazırlık vardı diyebiliyor muyuz?

Var, ama sonuç çıkaracağımı da görüyor. “Oyalama” diyor Müttefiklerin hamleleri için. Çünkü hem kapitülasyonlar var hem de arazileri de tamamen bırakmaya o kadar niyetli değiller. Kısman tamam bir şeyler yapıyor. Sevr’in doğmadan öldüğünü kabul ettiler, ama daha iyisini mi önereceksin, o belli değil. Lozan’ın kendinde bile o arrogance (kibir) devam etmiştir. Lloyd George meselenin ne olduğunu bile anlamıyor bence. Yahut eski malı eski tezgahlarla satmaya çalışıyor. O olmaz.

-26 Ağustos’a giden yolda Ankara hükümetinin elini en rahatlatan hangisi oldu; Moskova mı, Kars mı, Ankara mı?

Bunların hepsi ilerlemedi. Bunların getirdiği statüler iyidir. Kolay değil, orduyu alıyorsa garba naklediyorsun. Moraldir. Yavaş yavaş birtakım bölgeler geri alınmaya başlıyor. Ardahan, Kars, Adana, Maraş, Antep... O anlaşmalar sayesinde Türk ordusu Doğu’da, Güney’de sirtını güvenli bir yere dayayıp Batı’ya yönelebiliyor. Zaten Kazım Karabekir Paşa orada... Bunlar mühim. Fakat bütün bu diplomatik başarıya rağmen bir de ne var; Meclis’in içinde çok büyük bir muhalefet var. Böyle bir konvansiyonel sistem olmaz devrim meclislerinde... Ne Fransa’da ne Rusya’da... Mustafa Kemal, bir yandan askeri hazırlık yapıp bir yandan diplomasi yürütürken bir de Meclis’teki muhalefete baş etmek zorundaydı. Hep ikna etmeye çalışıyor ve çok zordu. Büyük bir sinir harbi yaşandı.

“Türklerden komünist olmaz”

-Bir de Bolşeviklere bakalım; 1917’de Bolşeviklerle Anadolu’daki Milli Mücadele’yi birleştiren en önemli faktör ne oldu?

İyi geçindik Bolşeviklerle, çünkü biz kimin karşısındaysak onlar da onun karşısındaydı.

-Emperyalizmin mi? E tabii emperyalizm ve Batılı itilaf devletleri. Çünkü Batılı devletler Beyaz Ordu’yu destekleyerek harbe giriyorlar. Rusya toprağında Fransız, Çek vs. generaller, askerler falan var. Bizde de durum benzer olunca ortak çıkarımız onlara karşı olmaktadır.

-Acaba hiç milli mücadeleyi desteklemenin karşılığında Ankara’nın da Bolşevizmi benimse-

1914 yılında Avrupa’daki siyasi durumu gösteren Almanya menşeli bu harita, aslında her şeyin başlangıç noktası. (Kaynak: Yüz Yıl Sonra Savaşın Çizgileri/ İzzeddin Çalışlar-Mesut Tufan)

mesini beklediler mi?

Yok, o yürümez onu en baştan gördüler. Bizde kimse komünist değil çünkü. General Mihail Frunze’yi okudunuz mu bilmiyorum, hep tavsiye ediyordum, Kızıldordu’nun komutanıdır, Ukraynalıdır, çok iyi bir komutanıdır, entelektüeldir. Türkiye seyahatnamesi bir entelektüel varak olarak önemlidir. Ve gözlemlerinin en önemli kısmı de şu, “Bu memleket budur, bizim gibi olmaz.”

-Büyük yardım alınıyor mu Bolşeviklerden?

Valla o çok şüpheli, birtakım insanlar diyor ki “Bolşevikler, Rusya Müslümanlarının topladığı ianeleri verdi.” Ee o da müspet bir şey, üstüne oturabilir, vermeyebilir. Para geldi, silah da geldi.

-Hindistan’daki Müslümanlar’dan da epey yardım geliyor...?

Aynen, onlar da orduya yardım için kullanıldı, artarıyla da İş Bankası kuruldu. Bunlar sır değil. Yani epey bir paraydı çünkü. Hindistan dediğin zaman fakiri var, zengin var. O tarihte dünyada 300 milyon Müslüman var ve bunun büyük kısmı Hindistan’da. Bugünkü Hindistan, artı Nepal, artı Pakistan, artı Bangladeş, artı Sri Lanka. Bunların hepsi Hindistan; “Indian subcontinent” yani.

-Anadolu’daki harekete neden bu kadar büyük ilgi duyuyorlar?

E tabii hilafet, Müslüman dünyası, Müslüman’a yardım... Birinci Harp’te de Hintlilerin her takımı girmiş orduya. Çanakkale’de İngilizlerin yanında her tip Hintli var karşımızda. İki de var yani. Ama Hindistan’ın Müslümanı bu tarafı ister. O çok önemlidir.

-Peki ama Taarruz’dan iki ay sonra saltanat kaldırılıyor, bir yıl sonra halifelik... Yaptıkları yardımın hesabını soruyorlar mı?

Önce bir kırgınlık yaşıyor, ama zaten iş bitince kimsenin umru değil. Çünkü birincisi eninde sonunda Türkiye demek tek Müslüman müstakil devlet demektir. Onun için Türkiye’ye hep başka türlü bakarlar: “Türkiye bir devlettir. Tarih vardır. Ciddidir. Kendince güçtür. Mustafa Kemal Paşa büyük adamdır. Türk ordusu önemlidir.” Fikirleri hep böyle müspet akar. E herhalde bir Almanya da değilsin yani Hindistan için...?

Halide Edip ve Hindistan

İkincisi, o dönem “Müslüman Hindistan” fikri ortaya çıkıyor ve bu fikri besleyen en mühim kaynak Halide Edip’tir. “Inside India.” O zaman 1930’larda müthiş patladı bu eser, Londra’da basıldı. Açıkça söylüyor, “Bunlar büyük adamlardır. Hint liderleri de büyüktür. Nehru falan... Ama bir de Müslüman Hindistan var. Bu ikisi farklı şey” diyor. Bu tahlili yapıyor, onun için o kitabı hala tutarlar. Mesela Hindistan’da Halide Edip’e karşı tavır, Türkiye’deki gibi değildir.

-Sizce Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi’nin en önemli siyasi sonucu ne olmuştur?

En büyük şey şu, gösterildi ki bu ordunun artık malum olan harp yeteneği bellidir. Açıktır. Burada

Vahdettin de bu işin artık yürümeyeceğini, iç harbe gitmek gibi bir tehlike olduğunu anladı ve çekildi. Çekilme imkanı da ancak o gemiye binmekti. Onun için de hiçkimse öyle tarih yazmasın, vay kaçtı da hain de falan diye... Hayır, kaçmak denilen işlem çekilmektir ve doğru işi yaptı çünkü gitmesi en iyi ihtimalle iç harp çıkacaktı. Ne lüzum var? O da böyle çekildi sahnedi. Çok da iyi etti. Yolu buydu.

-Mustafa Kemal’in sonraki yapacaklarında Taarruz’un etkisi ne kadar olmuştur sizce?

Tabii ki daha güçlendirdi. Askeri başarı çok önemlidir. Modern tarihte bunun olmadığını söylüyorlar, ama daha görmedik. Askeri başarı olmadan sandık demokrasisiyle falan rejimler değişmez, bu mümkün değildir. Fransız İhtilali Yeni Cumhuriyet Ordusu’nun zaferleriyle pekiştirildi. Yoksa nerede tutunacaktı? Faşistler için de bu doğrudur, parlamenter demokrasi için de doğrudur, komünistlerin geliştiği için de... Bunsuz olmaz. İstisna, Alman Nazizmi seçimle geldi; o da Almanların meselesi... Bizde ise bir de yenilmişsin üstelik, başka hiçbir çaren yok. Demokratik devrimle olur mu? Ve biz çok kötü işgal edilmişiz. En çok yüklandıkları biziz. Yani neredeyse bütün harbin en büyük suçlusu biziz.

Ayrıca bir halkın büyük sevgisini, güvenini nasıl kazanacaksınız?

Yaptıklarınla. Senin lider olduğunun nereden bilecekler? Liderlik öyle bugünkü gibi iki nutku güzel atmakla falan olmaz o zamanlar. Bakarlar; ateşten nasıl geçiyorsun? Sıra köprüsünü nasıl geçiyorsun millette? O zaman peşine takılırlar. Öyleleri lider olur zaten. Öbür türlü süntün ne olacağı belli olmaz. Mustafa Kemal Paşa’nın büyük Taarruz sonrası modern Türkiye’nin kurucu lideri olduğu ortaya çıkmıştır, bu çok açık. Büyük Taarruz bu yüzden dönüm noktasıdır ve 30 Ağustos bu bakımdan çok önemlidir. Bir de tabii enteresan olan bizim seferi hümayunlar hep bu zamanlarda neticeleniyor değil mi? Mohaç, Selçuklu’nun Malazgirt Zaferi, Sakarya, Büyük Taarruz falan hep bu aylarda olmuş.

-Siz karşılaştırır mısınız 26 Ağustos 1071’le 26 Ağustos 1922’yi?

Hayır efendim, ikisi de farklı şeyler. Birileriyle bir taze kuvvet. Kalkmış İran’ın üzerinden geçmiş Küçük Asya’ya doğru gidiyor. O başka bir kuvvet, bu başka bir kuvvet. Bu oturduğu vatanı kurtarmaya çalışıyor. Birinci Harp’ten sonra herkes teslim olmuş hakiki anlamda, bir bunlar kalmış. O yüzden Malazgirt’le Büyük Taarruz karşılaştırmamız. Ya da biri büyük öbürü küçük denemez. Aynı dönemlerin muhteşem olayları... •

BÜYÜK ZAFERİN 100. YILI KUTLU OLSUN

30

AĞUSTOS

Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliğinde kazandığımız
Büyük Taarruz Muharebesi’nde, canını ortaya koyan
tüm şehitlerimizi saygı ve minnetle anıyoruz.

30 Ağustos Zafer Bayramımız Kutlu Olsun

YILDIZ
ENTE GRE

İGSAŞ

YILDIZ
DEMİR ÇELİK

YILDIZLAR
YATIRIM
HOLDİNG

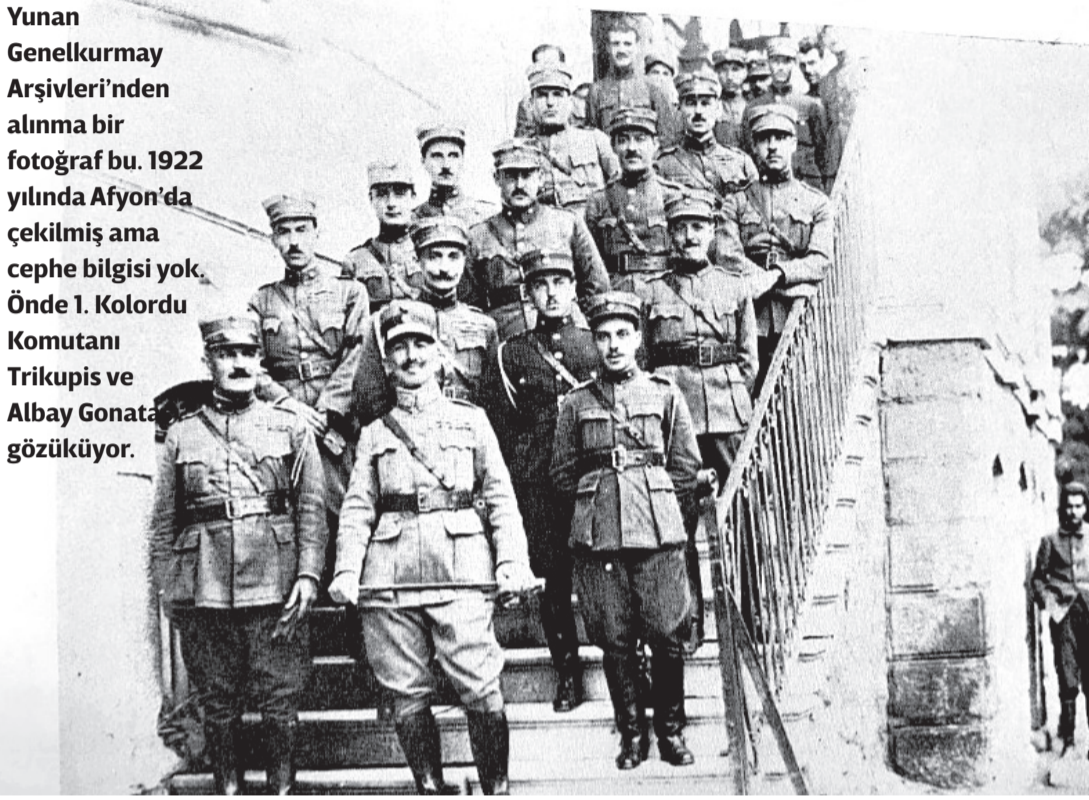
DOÇ. DR. ESRA ÖZSÜER: ATINA BU SAVAŞA NEDEN GİRDİ? SAVAŞTAN NASIL ÇIKTI?

Aslında Yunan cephesinde asker terhis, *halk barış istiyordu*

Uzun yıllardır Yunanistan'da sürdürdüğü arşiv çalışmalarını bu yıl Yunanistan Dışişleri Bakanlığı ve Genelkurmay Arşivleri'nde devam ettiren Doç. Dr. Esra Özşüer Yunanistan cephesinde yaşanan "Küçük Asya Felaketi"nin neden ve sonuçlarını yazdı

Esra Özşüer

Doç. Dr. Esra Özşüer, Atina, Selanik ve Rodos'ta akademik çalışmalarda bulundu. Doktorasını Atina Panteion Üniversitesi-Tarih Bölümü'nde tamamladı. İÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Avrasya Araştırmaları Ana Bilim Dalı öğretim üyesi. Türk-Yunan siyasi tarihi, İslamofobi, kimlik, Millî Mücadele Dönemi ve Mübadele üzerine karşılaştırmalı araştırmalar yapan Özşüer'in biri Yunanca yazılmış üç kitabı var.

Yunan Genelkurmay Arşivleri'nden alınma bir fotoğraf bu. 1922 yılında Afyon'da çekilmiş ama cephe bilgisi yok. Önde 1. Kolordu Komutanı Trikupis ve Albay Gonata gözüküyor.

karokol yapmaya karar verdi.

Özeldede İngiliz-Alman çatışması olarak düşünilebileceğimiz Büyük Savaş patlak verdiğinde Yunanistan, Kral Konstantin'in tarafsızlık ilkesiyle her iki bloka da dahil olmadı. Ancak bir tarafta İngiliz Sömürge İmparatorluğu diğer tarafta ise Alman İmparatorluğu ekseninde gruplanarak bloklaşan devletlerin ulusal menfaatleri karşısında iyice yalnızlaşan Yunanistan 1917'de Kral'ın devrilmesiyle birlikte yeni bir siyasi rota belirledi. Başbakan Venizelos'un da fikri birliği ile Britanya, "müttefik" kılıfı giydirdiği Yunanistan'ı Büyük Savaş'ın muzaffer güçlerinden biri sayarak Anadolu topraklarıyla ödüllendirdi. Amaç "küçük partner" saydığı Yunanistan'ı Doğu Akdeniz'in emniyetinde kendisine siper olarak kullanmaktı.

1919'da dünyanın adeta başkenti olan Paris'teki Barış Görüşmeleri akabinde Yunan ordusunun İzmir'e asker çıkarılmasına karar verildi. 15 Mayıs 1919'da Yunanlar tarafından İzmir ve art bölgesi işgal edildi. Bu sonuç 1844'ten beri Yunan dış politikasının temel sacayağı görülen "Megali İdea" ülküsünde kritik bir dönemeçti. Zira

kuruluşundan itibaren topraklarını kuzey yönünde genişleten Yunanistan etnolojik miras ile hak iddia ettiği Anadolu topraklarını sonunda krallık topraklarıyla de facto da olsa birleştirmeyi başarmıştı.

Savaş yoksa para da yok

Oysa Anadolu'ya yönelik bu Yunan ekspansiyonizmi (genişlemecilik) mitolojideki "Danaidlerin küpü"¹ gibiydi. General Ioannis Metaksas'ın öngörüsüyle Anadolu'yu hedefleyen bu askeri seferin başarı şansı oldukça düşüktü. Çünkü Anadolu'nun gerek ekonomik gerekse coğrafi açıdan bölünmesi zordu. Bölünse bile birliğini yeniden kurabilme eğiliminde olan bir coğrafyaydı. Buna rağmen, Anadolu'nun bölünmesi gerçekleşmiş olsa bile Yunanistan tarafından kontrol edilecek Batı tarafında Türk nüfus üstünlüğü vardı. Yani Yunanistan nüfus dengesini sağladığı Aydın vilayetini ele geçirse dahi bu sefer de sınırlar belirsiz olacağından güvenlik sorunları ortaya çıkacaktı.

Öte yandan Yunanistan mali açıdan oldukça güçsüzdü. Daha önce dört kez ekonomik iflas yaşamış Yunanistan'ın "Küçük Asya Kampanyası" da zaten İngiliz finansörlüğünde gerçekleşmişti. Dolayısıyla 1920'de Venizelos'un Kral Konstantin'e karşı seçimleri yüzde 40 oy oranıyla kaybetmesi sadece siyasi bir krizin tetiklenmesine neden olmamış aynı zamanda Antant'ın mali desteğinin de büyük oranda çekilmesine sebebiyet vermişti. Böylesi bir sonuç Yunan askeri hareketinde başka bir darboğaza kapı araladı.

Öncelikle Yunan siyasetinde Kralcılar ve Venizelistler şeklinde iki kutba ayrılan ulusal bölünmenin etkileri seçimlerden sonra ordu içinde de "askeri bölünme" şeklinde kendisini göstermişti. Kral Konstantin'in tahta geçmesi ile birlikte Fransa ve İtalya'nın Yunanistan'a karşı tavır değişikliği, İngiliz desteği dışında, Yunanistan'ı askeri ve siyasi bağlamda yalnızlaştırmıştı. Orduda yiyecek, ilaç, lojistik ve askeri teçhizat konusunda büyük sıkıntılar yaşanmaya başlamıştı. Diğer taraftan ko-

münist askerlerin savaş karşıtı propagandaları ordu içindeki disiplinin bozulmasına sebebiyet vermişti.

"Küçük ama saygın Yunanistan"

Tüm bu güçlükler Balkan Savaşları'ndan beri kesintisiz harp eden Yunan askerleri arasında terhis taleplerini arttırmıştı. Yorgun ve bıkkın Yunan askerlerinin çoğu farklı gerekçeler üreterek birliklerinden firar etmeye başlamıştı. Öyle ki bazı erler sırf savaş meydanından uzaklaşmak gayesiyle kendilerini silahlı yaralıyordu. Bu koşullarda ikmal hatlarından bir hayli uzaklaşan Yunan ordusunun Anadolu'da ilerlemesi ve hatta tutunması oldukça zordu. İnönü muharebelerinden sonra ordudaki moralsizlik artınca "Büyük Yunanistan" düşü hem askeri hem de halk tabanında eski görkemini çoktan yitirmişti. Cepheye asker terhis, Atina'da halk barış istiyordu. Uzun süreli savaşların yarattığı ekonomik ve siyasi bunalım Yunan halkını artık eskisi gibi Megali İdea ülküsünde birleştirmiyordu. Örneğin 1920 yılında siyasi kariyerinin zirvesinde olan Venizelos'un seçim için bastırıldığı "iki kıta beş deniz" propaganda afişleri "küçük ama saygın Yunanistan" fikri ile günden güne bütünleşen Yunanlar tarafından meydanlarda yırtılmıştı.

Sakarya Meydan Muharebesi ise Türk ordusunun askeri üstünlüğünü kanıtlayan, moralini yükselten bir zaferdi. Bu başarı Yunan ordusunun maneviyatını tamamen yerle bir etmişti. Ancak Yunanlar açısından asıl yenilgi Yunan mevzilerine yönelik topçu atışıyla başlayan Büyük Taarruz ile gerçekleşti. 30 Ağustos 1922'de Başkumandan Meydan Muharebesi sonrasında Yunan ordusu telaş içinde batı yönünde geri çekilmeye başlamıştı. Anadolu içlerinde kaybolan Yunan birliklerinin büyük çoğunluğu ya esir düşmüş ya da imha edilmişti. Sonuç olarak Yunan ordusu ihtişamla geldiği Anadolu topraklarında büyük bir hezimete askeri seferini sonlandırmıştı.

"Megali İdea yoktur"

9 Eylül 1922'de İzmir sularına gömülen Yunan irredentasi (kadim kayıp toprakları tekrar kazanma ideali), Anadolu'da askeri bir yenilgi ile son bulmuştu. Fakat dağınık birlikler halinde Yunan

adalarına kaçan askerler arasında Albay Plastiras'ın Atina'da hükümete karşı gerçekleştirdiği askeri darbe "katastrofi" ile tanımlanan hezimete siyasete de sirayet ettirdi. Kralcı hükümet ve askeri kurumlar "Küçük Asya Felaketi"nin sorumlusu olarak devrim mahkemesinde vatana ihanetten yargılandı. Aralarında dönemin Başbakanı Gunaris ve Küçük Asya Ordusu Komutanı General Hacıanestis'in de bulunduğu toplam altı siyasi ve askeri yüz, 28 Kasım 1922'de kurşuna dizildi. Suçuna metninde belki de en dikkat çeken madde "Yunan toprağını (İzmir) bilerek düşman kuvvetlerine bırakmak" idi. Oysa İzmir ve art bölgesi Yunan Yüksek Komiserliği yönetiminde bir Osmanlı toprağıydı.

Bu yargılama sadece Venizelistler ve Anti-Venizelistler arasındaki rövanşın son perdesiydi. Venizelistler Anadolu hezimatinin tüm yükünü Kralcılara yüklemiş, bir anlamda 1914'ten beri süregelen çatışmanın öcünü almışlardı. Oysa 1919 yılında İzmir'e asker çıkarılmasına önyak olan "Zito Venizelos"² naralarıyla Eleftherios Venizelos'un bizzat kendisiydi.

1919-1922 yılları Türk-Yunan ilişkilerinde sancılı bir dönem olarak kayıtlara geçti. Ancak kolektif bellekteki tüm travmalara rağmen, 1923 Lozan Barış Antlaşması ve 1930 yılındaki dostluk ilişkileri ile Mustafa Kemal Atatürk ve Eleftherios Venizelos yıllar sonra çatışan komşular algısını değiştirip diplomasi masasında el sıkıştı.

Türk-Yunan yakınlaşmasının ilk evresi sayılabilecek bu dönemde Atatürk'ün "Yurtta sulh cihanda sulh" ilkesi Venizelos'un "Büyük Yunanistan (Megali İdea) yoktur, içte büyüyen Yunanistan vardır" ilkesiyle benzer niyetler taşımaktaydı. Her iki ülke de gerek Avrupa'da gerekse Balkanlar'da değişen siyasal konjonktür gereği komşularıyla ittifak içinde olmayı çatışma odaklı siyasete tercih etmişlerdi. Çünkü Türkiye'nin ve Yunanistan'ın ortak tehdit algısında revizyonist politikasıyla dikkat çeken Bulgaristan bulunmaktaydı. Öte yandan Balkanlar'da olduğu gibi Avrupa'da da konjonktür değişmiş, İtalya'da Mussolini, Almanya'da Hitler izledikleri emperyalist siyasetle bölgede huzursuzluk ortamı oluşturmuştu. Dolayısıyla tüm bu gelişmeler iki ülkenin dostluk ilişkilerindeki yakınlaşmayı zaruri kıldı. •

Yine Yunan Genelkurmay Arşivleri'nden bir Afyon cephesi fotoğrafı.

Doç. Dr. Esra Özşüer, "26-30 Ağustos Yunanistan'da yas havasında mı anılıyor" sorumuzu şöyle yanıtladı: "2009'dan beri Atina'dayım. Büyük Taarruz'a yönelik böyle bir yas yok. Yunanlar bizim gibi bu dönemi ele almıyor. Bu o dönemki Kralcı hükümetin hatasıydı, yaklaşımı içindeler".

1 Yunan mitolojisinde Danaid kızları tanrılar tarafından hayatları boyunca dibi delik bir küpü suyla doldurmakla cezalandırıldılar. Metaforik olarak boşuna çaba, sonucu olmayan amaç için kullanılır (y.n) 2 Yaşasın Venizelos

İki komutanın *tarihi diyalogu*

“... Yunan generallerini getirdikleri zaman, Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Paşa ile İsmet Paşa'nın arasında duruyordu. Fevzi Paşa ile İsmet Paşa eğildiler, fakat ellerini vermediler. Mustafa Kemal Paşa bu sahnenin hakim karakteriydi.” Halide Edip Adıvar

Yunan 1. Kolordu Komutanı General Trikupis ve 2. Kolordu Komutanı General Digenis İzmir'e doğru çekilirken beraberlerindeki yüksek rütbeli kurmaylar ve askerlerle birlikte 2 Eylül günü Murat Dağı yakınlarında Çalköy'de esir düşer. Uşak'ta Türk karargahına teslim edilen Trikupis ve Digenis ilk önce İsmet Paşa'nın yanına getirilir.

Hatıralarında bu karşılaşmayı ayrıntılarıyla anlatan İsmet İnönü General Trikupis ile muharebe hakkındaki konuşmasına şu soruyla başlar:

İsmet Paşa: Muharebenin başladığı ilk gün topçu ateşini niçin çabuk kestiniz? Biz cephenizi dövüyorduk ve siz mukabele etmiyordunuz. Halbuki henüz daha çekilmeye karar vermemiştiniz. Piyadeniz gayet sert duruyordunuz.

General Trikupis: Bataryaların gözetleme noktaları çok ileride seçilmişti. Gözetleme noktaları ve bataryalar kablolarla bağlıydılar. Sizin topçu ateşiniz o kadar şiddetli ve muntazam başladı ki, kendi toplarımızı isabetli kullanılmı diye çok ileriye sürdüğümüz gözetleme noktalarının hepsi düştü, tahrip oldu. Toplar

içinde mermi olduğu halde duruyordu. Gözetleme yerlerindeki subay ve erlerin bir kısmı öldü, telefon kabloları koptu ve bu suretle ateş edemez hale geldik.

İsmet Paşa: Biz Akşehir'e yan dönmüş vaziyette taarruz ediyorduk. Niçin Akşehir istikametine bir taarruz yapmadınız?

General Trikupis: Süvariniz arkamıza düştü, telaş ettik.

İsmet Paşa: Neden cephedeki duruma yardım etmediniz?

General Digenis: Nasıl yardım edecektim? Ben de taarruza maruz kaldım. Bütün mevzilerim düştü. Ayrıca aldığım emir oraları korumaktı. Bu sebeple emrimdeki kuvvetlerle cepheye takviye ettim ve karşı taarruzla sizin kuvvetlerinizi püskürttüm, mevzileri geri aldım.

İsmet Paşa: Niçin Eskişehir'e çekilmediniz?

Trikupis: İzmir'e doğru çekilmek ve İzmir istikametini kapamak için emir aldım. Başkomutan Hacıhanestis bana verdiği emirde, cepheye muharebeyi kaybettiğimizi anlayınca birliklerini İzmir üzerine çekti.

İsmet Paşa konuşmalar

bitince palaskası ve kılıcını takar, “Sizi resmi vaziyetle Başkomutan'a takdim edeceğim” diyerek Trikupis ve Digenis'i Mustafa Kemal Paşa'nın karargahına götürür. Bundan sonrası o sırada karargahta bulunarak görüşmeye bire bir tanıklık eden yazar Halide Edip Adıvar anlatır:

“... Yunan generallerini getirdikleri zaman, Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Paşa ile İsmet Paşa'nın arasında duruyordu. Fevzi Paşa ile İsmet Paşa eğildiler, fakat ellerini vermediler. Mustafa Kemal Paşa bu sahnenin hakim karakteriydi. Siyasi muhaliflerini hiçbir şey düşünmeksizin ezen bu asker, askerlik alanında bir büyük sanatçı ve oyunun kurallarına uygun bir sporcuydum. Trikupis, onun bu oyundaki rakibiydi. Bu askerlik oyununda yere vurduğu adama kaideye uygun olan hareketi muhafaza ediyordu.

Sırtını yere getirdiği pehlivanın elini sıkarak galip bir pehlivan gibi Trikupis'in elini yakaladı, alelade bir el sıkışı müddetinden fazla tuttu:

-Oturun, General, yorulmuş olacaksınız!

Bundan sonra, sigara tabakasını uzattı, kahve ismarladı. ...Önce bir Rum tercümanla lafa başladı. ...Konuşma daha sonra Fransızca devam etti. General Trikupis dertlerini bir profesyonel döken bir amatör gibi konuşuyordu. ...Mustafa Kemal Paşa da sükanın kendisinin nasıl mukabele edeceğini anlatı. Bu aralık iki Yunan generali arasında sert bir münakaşa başlamıştı. ...Mülakat bitince Mustafa Kemal Paşa ayağa kalktı:

-Sizin için bir şey yapabilir miyim, diye sordu.

Trikupis: İstanbul'daki karımın faziletinden haberdar edilmesini isterim,

diye cevap verdi.

O zaman Mustafa Kemal Paşa, Trikupis'in elini yine uzunca müddet elinde tutarak dedi ki:

-Harb bir talih oyunudur, General. Bazen, en mahiri de yenilir. Siz vazifenizi yaptınız. Mesuliyet talihten geliyor. Müteessir olmayınız.

Yunan generalleri gittikten sonra, Mustafa Kemal Paşa hayal kırıklığına uğramış gibiydi. Adeta milletlerarası bir sahnede dövüşmüş olduğu ve şampiyonluğu kazandığı oyundaki muhalifini kendine layık görmüyor gibiydi.”

30 yıl sonra anlatıyor:

Trikupis, 1952 yılında Atina'daki evinde duayen gazeteci Hıfzı Topuz'a nasıl esir düştüklerini ve Atatürk'le aralarında geçen konuşmayı ayrıntılarıyla anlatır. O anlatıdan iki bölüm:

“...Bizim Anadolu'da işimiz ne idi? Bizim menfaatimiz Balkanlar'da, Makedonya'da, adalarda olabilir ama Anadolu'dan bize ne? Biz yabancı devletlere âlet olduk. Sizden de, bizden de bunca insan

öldü. Sonunda ne oldu? İşte bugün kardeşiz. Hata idi Anadolu harekâtı. Hem de muazzam bir hata...”

“...Teessür ve heyecan içindedim. İnönü beni kendisine takdim etti. Gazi'nin bu esnadaki sözlerini hiç unutmuyacağım: ‘Üzülmeyin General’ dedi. ‘Siz vazifenizi sonuna kadar yaptınız. Askerlikte mağlup olmak da vardır. Napolyon da vaktiyle esir olmuştu. Size karşı büyük bir hürmet hissi besliyoruz. Burada kendinizi esir addetmemenizi rica ediyorum. Misafirimizsiniz. Yakında her şey düzelecektir. Buyurun, istirahat edin.’ Atatürk'ün bu ince ve nazik muamelesi karşısında ben de bu büyük kumandana karşı içimde bir hayranlık duymaya başlamıştım.”

Nikolaos Trikupis bir yıla yakın süre diğer savaş esirleriyle birlikte Kayseri-Talas'taki kampta kaldı. Savaş esirlerinin iadesi kapsamında 1923'te ülkesine döndü. 1927'de korgeneral rütbesiyle emekli oldu. 1959 yılında 91 yaşında vefat etti. •

(Kaynak: İsmet İnönü/Hatıralar, Halide Edip Adıvar/Türkün Ateşle İmtihani, Hıfzı Topuz/Eski Dostlar, İlker Başbuğ/Savaş ve Barış)

sevgi her kapıyı açar

P&G 35th

TÜRK EĞİTİM VAKFI
1967

MIGROS

ZAFERİN 100. YILINDA

EĞİTİME DESTEK
OLUYORUZ!

P&G'nin Türkiye'deki 35. Yılında, Migros ve TEV işbirliğiyle gençlerimizin yanındayız! Migros mağazalarından alınan her P&G ürünü, 30 Ağustos zaferinin 100. yılını kutladığımız bu proje ile öğrenciler için eğitim desteğine dönüşüyor!

1 Paket = Eğitime
1 destek*

* Bu sosyal sorumluluk projesi 18 Ağustos - 18 Eylül 2022 tarihleri arasında Migros mağazaları ve Migros Sanal Market'ten satın alınan P&G ürünlerini kapsamaktadır. P&G, öğrencilerimizin eğitimine destek olmak amacıyla Türk Eğitim Vakfı'na burs bağışında bulunacaktır.

PROF. DR. FATİH YEŞİL: 26 AĞUSTOS ÖNCESİ HAZIRLIK DÖNEMİNİN AZ BİLİLEN AYRINTILARI

Taarruz ordusu

11 ayda nasıl hazırlandı?

Prof. Dr. Fatih Yeşil, Hacettepe Üniversitesi-Tarih Bölümü mezunu. Yüksek lisans ve doktorasını aynı bölümde tamamladı. Avrupa devletleri ile Osmanlı İmparatorluğu'nu karşılaştırmalı bir perspektifle ele aldığı çalışmaları, ordu, devlet, siyaset, diplomasi ve harp tarihi alanlarında yoğunlaşıyor. Yeşil'in yayımladığı üç monografinin yanı sıra yerli ve yabancı pek çok dergi, kitap ve ansiklopedide yayımlanmış makaleleri ve editörlüğünü üstlendiği kitapları bulunuyor. Prof. Yeşil'le taarruza hazırlık döneminin çarpıcı ayrıntılarını konuştuk:

-Sakarya Savaşı 13 Eylül 1921'de Türk ordusunun zaferiyle sonuçlanmış; Yunan ordusu ciddi yara almış vaziyette. Herkesin ortak kanaati Türk tarafının hemen bir taarruza geçse kazanacağı yönünde, ama komuta kademesi 11 ay bekliyor. Neden?

Mustafa Kemal Paşa'nın 1922'nin Mart ayı sonları civarında meşhur bir konuşması vardır. Der ki, "Ordumuzun kararı taarruzdur. Ama biz bu taarruzu erteliyoruz. Bunun sebebi ise hazırlığımızı iyice tamamlamak için zaman gerekmesidir." Ve noktayı şöyle koyar: "Yarım hazırlıkla, yarım tedbirle yapılacak taarruz hiç taarruz etmemekten çok daha kötüdür." Bu konuşmayı da bilhassa TBMM'de yapar.

-Çünkü "Hadi artık taarruza başlayın" diye en çok sıkıştıran Meclis?

Tabii zaten asıl Meclis'teki muhalefeti dindirmek için yapıyor bu konuşma. Yoksa her bir asker biliyor ki taarruz edilmek zorunda. Taarruz edilmeksizin hiçbir sonuç alınmayacağını hepsi biliyor. Ama hazırlık yapılması şart. Tamam, Yunan tarafının mecali kalmamış, ama aslında iki taraf da bitmiş vaziyette. Süvarilerin sayısı yetersiz, herkes yorgun, askerin ayağına giyecek çarığı bile yok. O yüzden zaten Sakarya'dan hemen sonra hazırlıklara başlanıyor.

-15 Eylül'de hemen umumî seferberlik ilan edilmiş; 15 Ekim gibi SAD şifreli taarruz planı bile hazır...

Evet; ama o plan bu plan değil tam olarak tabii. Birden fazla plan var çünkü. Yani şunu unutmayın, asker hiçbir zaman tek bir plan yapmaz. Mutlaka B, C, D vardır. Buna askerce "ihtimalat planları" denir. Yani şu olursa şöyle yapacağız, şu olursa böyle yapacağız gibi...

-Son taarruz planı en çok kime aittir?

Mustafa Kemal ve Fevzi paşalar.
-İsmet Paşa?
O icracı. Plan dediniz mi Başkomutan ve Genelkurmay Başkanı var. Ama yüzde kaç hangisinin, tabii onu tam söyleyemeyiz.

-Peki hemen Ekim ayın-

Sakarya'dan zaferle ama tükenerek çıkmış bir ordu. Savaşlardan tükenerek çıkmış bir halk... O ordunun ve halkın önünde G günü S saatinde yapılacak son bir savaş var. Başkomutan'ın elindeki son kozdur artık: Hazırlık, taktik ve topyekün savaş!

da plan hazırlığına başlandı; sonra?

Aralık itibarıyla subay ve erler için her sınıfa ayrı topçu, süvari, piyade kursları açılıyor. Askeri kafaca ve bedenen taarruza hazır duruma getirme kursları... Çok ciddi eğitim veriyorlar. TRT'nin sanıyorum 1972 tarihli bir çekimi vardır, Büyük Taarruz'a er olarak katılmış gaziler konuşur. Oradaki terminolojiyi duyduğunuz zaman diyorsunuz ki, bu nasıl bir askeri bilgi! Bugün çoğu askerden aynı türden bir terminolojiyi duyamazsınız. Sonra, özellikle subaylara gece kursları düzenleniyor. "Eğiticilerin eğitimi" oluyor bu kurslar, yani emir komutanlardaki askerlere ne öğreteceksiniz kursları... Yabancı askeri eserler Türkçeye çevrilip subaylara okutuluyor. Konya'da bir topçu talimhahı, yani bugünkü topçu atış okulu açılıp; topların adedi atış cetvelleri hazırlanıyor.

-Hepsi Aralık-Ağustos arasında oluyor bunların?..

Tabii tabii... Ocak 1922'den itibaren lojistik konusunda adımlar atılmaya başlandı. Bilhassa demir yollarında düşmanı takip için gereken tedbirler alınıyor. Behiç Bey (Erkin) müthiş biridir, çok önemli bir vazife icra eder orada. Şubat'a geldiğinde

artık 1. ve 2. Ordu komutanlarıyla 3. Kolordu komutanının Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa'yla toplantılar yapmaya başladığını görüyoruz. Mart'ta Mustafa Kemal Paşa'nın meşhur bir Garp Cephesi teftişi vardır.

-40 gün süren?

Evet, "Ordunun kararı taarruzdur" derken bunu o teftişte edindiği izlenime göre söylüyor muhtemelen. Zaten Nisan ayı olduğunda artık Garp Cephesi Komutanlığı şöyle bir rapor hazırlıyor; "Haziran 1922'de ordunun taarruza geçmesi için gerekli ihtiyaçlar listesi." Buna göre diyor ki İsmet Paşa: Benim Haziran'da taarruz edilemem için 9 bin tane daha tüfeğe, 420 tane daha ağır makineli tüfeğe, 2.750 hafif makineli tüfeğe, 72 tane topa, 50 bin nefere daha ihtiyacım var. Yani bunları tespit noktasına gelmiş artık ve Mayıs ayı itibarıyla tamamen taarruz hazırlıklarına geçildiğini söylemek mümkün.

-Günü belli mi?

Ne günü ne saati belli... Mustafa Kemal'in kendisi dahi bilmiyor. Hazırlık tam ne zaman biterse o zaman. Askerler günümüzde de bunu "G günü S saati" olarak ifade eder. O kimsenin malumu değil. Plan hazırlanmış, üst

birlikler parça parça intikale başlamışlar. Müthiş bir gizlilik planıdır o, ama bütün bu hikayeye rağmen eratin neredeyse yarısı taarruz öncesine kadar giysisiz. Ne yapıyor? Özellikle İtalya ve Fransa'dan elbise ve kumaş satın alıyor. Antep'te, Maraş'ta atölyeler kuruluyor, gelen kumaşlar oralarda dikiliyor.

-Ne yiyip içiyor asker, o nasıl sağlanıyor?

Dinar'da çok ciddi ambarlar var, ordunun büyük ölçüdeki iagesi oradan karşılanıyor. Ödemeler daha sonra yapılmak üzere köylüden satın alınıyor. Fakat bu satın almalar da genel olarak Yunan işgali altındaki bölgelerden tercih ediliyor.

-O neden?

Yunan ordusu alacağına biz alalım mantığı. Onlar aç kalsın, biz değil... Ki bu 18., 19. yüzyılda da kullanılan bir yöntemdir. Mesela Habsburglar Osmanlı tarafında bir kale kuşatacaklarsa bir yıl öncesinde o kalenin çevresinde ne kadar ekili biçili arazi varsa oradaki ürünleri satın almaya başlar.

Tabii bununla bitmiyor, et ihtiyacı büyük problem mesela. Malum genç erkekler için günde 3 bin civarı kaloriye ihtiyaç var. Et çok kıstıtlı. Dolayısıyla askerlere çevrelerindeki akarsu ve göllerde avlanma izni veriliyor. Balk yemeleri teşvik ediliyor.

-Sağlık meselesini nasıl çözüyorlar?

Sabit seyyar hastaneler kuruluyor. Hilal-i Ahmer'den doktor temin edilmeye, sıhhi malzeme alınmaya çalışılıyor. Belirli sahra hastanelerinin işletmesi Hilal-i Ahmer'e devrediliyor. Her fırkaya bir sıhhiye bölüğü, her kolorduya bir seyyar hastane mutlaka veriliyor. Fakat yaralı nakil sorunu çözülemiyor. Atın arkasına sedye bağlanıp sürüklenerek götürülüyor yaralılar... Araç yok çünkü.

komuta kademesine sunulmuş, zamanı geldiğinde üst komuta kademesi oraya günü ve saati yazacak.

-Sonra peki bütün orduya bildirilecek mi o gün ve saat?

Şöyle söyleyeyim, 14 Ağustos'ta intikallerin başlayıp 25 Ağustos'ta taarruz çıkış hattına vardıkları ana kadar ast birlik komutanlarına bile nereye niye gittikleri söyleniyor. Hatta ordu içerisine tam tersi söylentiler yayılıyor; "isyan bastırmaya gidiyoruz" ya da "Yunan ordusu taarruza geçecekmiş şuradan geçeceği düşünülüyor, oraya doğru gidiyoruz" gibi... Gerçek gün ve saati benim tahminim paşalar bile iki ya da üç gün öncesinde öğreniyorlar.

-Çünkü taarruzun baskın olması için en büyük koz gizlilik?

Aynen öyle. Mesela 11 ay içinde en çok ihtiyaç hissedilen eksiklik çadır. Neden? Çünkü kuzeyden güneye asker intikal ettirilirken o hattaki çadırları toplamıyorlar. Yunan hava keşfi havadan baktığında aşağıda hala aynı çadırlar duruyor, demek ki bu adamlar burada diyor.

Oysa çadırlar yerinde duruyor, ama

-"Kağnılar kamyonları yenemez" durumu değil mi?

Fransız diplomat Franklin-Bouillon'un söylediği bir laf olmalı o. 1921 Ankara'ya gelirken yollarda gördüğü yoksulluklar üzerine nasıl başaracaksınız bu işi diye şaşırarak söylüyor...

-Develer büyük kurtarıcı galiba?

Çünkü develer az yiyerek çok taşır ve uzun mesafe giderler. Hatta İlber Ortaylı'nın "Devenin taşıma eğrisi" diye bir makalesi vardır. İnebolu-Kastamonu tarafından develer ve kağnılar epeyce iş yaparlar. İstanbul üzerinden kaçırılanlar Ankara'ya İnebolu üzerinden getirilir çünkü ve İnebolu İstiklal Madalyası'na sahip tek ilçedir.

-Atlar?

Şimdi o dönemki Türk ordusunun terkiibine baktığımız zaman süvariler olması gerekenin bir tık üstündedir. Dolayısıyla at konusu çok önemli. Bir savaş atının, "topkeşan beygiri" diyor Osmanlı, bunların günlük istihkakı 7 kilo arpa 5 kilo saman.

-Bir günde, bir at için?..

Tabii, çok ciddi bir yem ihtiyacı var. Hatta haziran-temmuz ayından itibaren artık hazırlıklar iyice yoğunlaştığında iage temini daha sıkıntılı hale geliyor. O yüzden hayvanların çayır sürelerini uzatıyorlar, hazır yemi az tüketinler diye. Taarruz vakti yaklaştıkça tam istihkak verilmeye başlanıyor. Hatta askerler için kesilen hayvanların kanları bir yerde toplanıp atların yemlerine karıştırılıyor belirli bir oranda... Kalori alınlar ve güçleninler diye. Tabii at bakımı konusu da çok önemli. O hazırlık döneminde nal ve mihlar için Konya'da imalathane açılıyor.

-Nalbant ustası bulmak da zor; çoğu Rum ve Ermeni zanaatkarlar...

İşte o yüzden zaten Nalbant Mektebi açılıyor. Ankara'da "Memleket" isminde bir hayvan hastanesi kuruluyor. Konya'da bir nalbant okulu eğitime başlıyor. Hatta okulun 2 Nisan 1922 tarihli mezuniyet törenine Mustafa Kemal de katılıyor.

-Bu at konusunu geçmeden, acaba hiç savaşta ölen at sayısı biliniyor mu? Yani ölen asker sayısı nasıl biliniyorsa...

Kesinlikle haklısınız. Kolordu mevcuduna bakmak lazım, oradan bir şey çıkabilir. Tabii üst kademe komutanların da atlarını hesaba katmak gerekir, ama aslına bakarsanız biz bunun takipçisi değiliz. İngiltere'de Hyde Park'ta 1. ve 2. Dünya savaşlarında ölen hayvanlar için bir anıt vardır.

Üzerinde "They had no choice" yazar. Şehitliklerinin yanında hayvan şehitlikleri de yaparlar. Adı,

Fatih Yeşil

EM. TUĞG. DR. NAİM BABÜROĞLU: 26 AĞUSTOS ÖNCESİ GİZLİLİK VE ALDATMA PLANLARI

Taarruzu savaştan önce *beyniyle kazandı*

Sakarya Meydan Muharebesi'nin zaferle sona ermesinin ardından Büyük Taarruz'a kadar geçen 11 aylık hazırlık süreci Türk ordusunun savaş stratejisinin de değiştiği bir dönemdi. Bu süreçte izlenen taktik ve hazırlıkları Em. Tuğgeneral Dr. Naim Babüroğlu kronolojik sırayla kaleme aldı

1 Nisan 1922: Mustafa Kemal Paşa İlgın'da taarruzda belirleyici rol oynayacak olan 5. Süvari Kolordusu'nu teftiş ediyor. Teftiş izlemeye gelenler arasında Sovyet Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Aralov'la Azerbaycan Büyükelçisi Abilov da var.

Naim Babüroğlu

Dr. Naim Babüroğlu, 1981 Kara Harp Okulu mezunu. Kara Harp Akademisi'ni bitirdi. Kuveyt ve Irak'ta BM askeri gözlemcisi, Mons-Belçika NATO Karargâhı'nda kuvvet plan subayı olarak görev yaptı. 2011'de tuğgeneral rütbesiyle emekli olduktan sonra Oklahoma State Üniversitesi'nde yüksek lisans, Necmettin Erbakan Üniversitesi Tarih Bölümü'nde doktora tamamladı. Özellikle Milli Mücadele tarihi ve Atatürk üzerine yazılmış kitapları bulunuyor.

Türk İstiklal Mücadelesi, üç değişik olayın bir bütünüdür. Bunlar ihtilal, İstiklal

Savaşı ve devrimlerdir. Bu olayların başlangıç ve bitim tarihleri şöyle sıralanabilir: İhtilal: Başlangıç tarihi, 22 Haziran 1919 günü Amasya Genelgesi'nin yayımlanmasıdır. 23 Nisan 1920 tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışıyla meşruiyet kazanmıştır. 30 Ekim 1922'de, Osmanlı Devleti'nin son bulunduğu yasanın kabulü ile tamamlanmıştır.

İstiklal Savaşı: 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgaliyle başlar; 11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya Ateşkes Antlaşması'yla askeri hareket son bulur. 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla İstiklal Savaşı amacına ulaşır.

Devrimler: İhtilalin başladığı ve hedefinin ortaya konulduğu Amasya Genelgesi ile başladığı kabul edilebilir. Bitim tarihi yoktur.

Atatürk'ün, Türk gençliğine emanet ettiği bu evre sonsuza kadar sürecektir.

3 cephede 3 askeri strateji

İstiklal Savaşı'nda üç cephe vardır. Doğu, Güney ve Batı cepheleri. Her cephede ayrı strateji uygulanmıştır. Güney Cephesi: Gerilla harbi stratejisi ile stratejik savunma. Doğu Cephesi: Stratejik taarruz. Batı Cephesi: Sakarya Meydan Muharebesi sonuna kadar stratejik savunma, Sakarya Meydan Muharebesi sonundan itibaren stratejik taarruz ve kesin sonucun alınması.

Güney Cephesi: Fransızlar, 1 Kasım 1919'dan itibaren Antep, Maraş ve Urfa'yı İngilizlerden devralmaya başlamışlardı. Milli kuvvetlerle çarpışmaların başlama tarihi ise 23 Kasım 1919'dur. Muharebelerin başarı ile sonuçlandırılması üzerine 30 Mayıs 1920'de Fransızlarla Ankara'da ateşkes anlaşması imzalandı. 25 Aralık 1921'de Antep, 30 Aralık 1921'de Kilis kurtarıldı. Savaşı çoğunlukla halkın yaptığı Güney Cephesi'ndeki hareket Batı Cephesi'ne göre daha çok gerilla savaşı niteliğindedir.

Doğu Cephesi: İstiklal Savaşı'nın başında gücünü bir ölçüde koruyan düzenli kuvvetler yalnız Doğu Cephesi'nde bulunuyordu. Bu kuvvetlerin bir an önce serbest kalması için kesin sonuçlu bir harekâta girişilmesi gerekiyor. Bu nedenle stratejik taarruz uygulanmış ve 2-3 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması imzalanmıştır. Böylece Doğu Cephesi'ndeki hareket doğu sınırını çizmekle kalmayıp doğunun kuvvet ve kaynaklarının Batı Cephesi'ne tahsisine

de imkan vermiştir.

Batı Cephesi: Batı Cephesi, stratejik manevra bakımından iki safhaya ayrılır. Stratejik savunma ve stratejik taarruz. Stratejik savunma evresinde iki değişik strateji uygulanmıştır. Birinci İnönü Muharebesi'ne kadar düşmanı yıpratmak, geciktirmek, zaman kazanmak ve aşgari arazi kaybı esaslarını kapsayan oyalama muharebeleri. Birinci İnönü Muharebesi başından Sakarya Meydan Muharebesi sonuna kadar stratejik savunma ve Sakarya'da mevzi savunması yapılmıştır.

26 Ağustos 1922'de başlayan stratejik taarruz hareketi ise 30 Ağustos Başkomutan Meydan Muharebesi'nden sonra "başarıdan faydalanma ve takip hareketi"na dönüşmüştür.

Büyük Taarruz hazırlıkları

23 Ağustos 1921'de başlayan 13 Eylül'de sona eren Sakarya Meydan Muharebesi zaferinin hemen ardından, 15 Eylül 1921'de Başkomutan Mustafa Kemal Paşa tüm yurtta seferberlik ilan eder. Seferberlik emrinde, yenilmiş düşmanı Anadolu'da imha etmek için gerektiğinde askerlik yaşındaki herkes silah altına alınacağı bildirilir.

Seferberlik emrinin uygulanacağı yurt topraklarında 9.5 milyon nüfus, işgal altındaki Batı Anadolu ve Doğu Trakya'da 4 milyon nüfus bulunuyordu.

Batı Cephesi takviye edilir ve asker mevcudu ilk defa 200 bine çıkar.

Başkomutan 6 Mart 1922'de ordunun taarruz kararına

ilişkin Meclis'te bir konuşma yapar. Hemen ardından Batı Cephesi'ni denetler. 40 gün süreyle tüm komutanlarla görüşür. Tatbikatlar yaptırır. Birliklerin savaşa hazırlık durumunu yerinde tespit eder.

Lenin'e 10 Nisan 1922'de bir mektup yazar. Mektupta, "Sovyetler'le dostluğun her zaman Ankara'nun temel politikası olacağını" belirtir.

Başkomutan 16 Haziran 1922'de taarruz kararını, sadece Batı Cephesi Komutanı İsmet (İnönü), Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) ve Milli Savunma Bakanı Kazım (Özalp) paşalarla görüşür.

1. Ordu Komutanı Ali İhsan (Sabis) Paşa, İsmet Paşa ve astlarıyla yaşadığı sorunlar nedeniyle 18 Haziran 1922'de görevden alınır. Başkomutan, Ordu Komutanlığı'nu Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'ya ve Refet Bele'ye teklif eder, kabul etmezler. 29 Haziran 1922'de 1. Ordu Komutanlığı'na Nurettin Paşa görevlendirilir.

Beklenmeyen yerden vurdu

Başkomutan, taarruzun amacını düşmanı imha etmek olarak belirledi. Araç ise amacı gerçekleştirecek olan Türk ordusunun 11 aylık hazırlık sürecinde yeterli bir düzeye getirilmesiydi.

Mustafa Kemal Paşa, Büyük Taarruz'da insan iradesini yani direnişi ve doğa şartlarını yenmek gerektiğini biliyordu. Taarruzla direnişi, baskın ve manevrayla da coğrafyayı yenebilirdi.

"Savaşta asıl amaç düşmanın kuvvetleri değil, savaşı yönetenlerin kafalarıdır" der, İngiliz askeri teorisyen ve tarihçi Liddell Hart...

Mustafa Kemal da böyle

yaptı ve ordunun çoğunu Afyon bölgesine toplamakla savaşı için gerekli lojistik destek kolaylığını sağladı. Asıl taarruz, güney Afyon bölgesinden yaparak baskın etkisi oluşturacaktı. İngiliz desteğindeki Yunanlar, "Ahır Dağları geçilemez engel" diye Afyon güneyinden taarruz beklemeler. Oysa 5. Süvari Kolordusu gerekli hazırlığı yaparak arzu edilen baskın etkisini yarattı.

Mustafa Kemal Paşa 11 aylık hazırlık sürecinde gizlilik ve aldatmaya da son derece önem verdi. Süvari Kolordusu'nun tüm faaliyetleri gizlendi. Stratejik aldatma sağlayacak şekilde Süvari Kolordusu hem güneye hem de kuzeye intikal edebilir izlenimi vermek için İlgın'a yerleştirildi. Düşmanı yanıltmak için kolordunun Aziziye'ye (Emirdağ) hareket edeceğini, bu amaçla kolordu karargahının hazırlanması telgraftı çekildi. Oysa plan Afyon'un güneyine Ahır Dağları'na aşacak şekilde tertiplenmişti.

"SAD" şifresi neyin simgesi?

Başkomutan, Akşehir'de, 27-28 Temmuz 1922'de İsmet Paşa, Fevzi Paşa, Ordu ve Kolordu komutanlarıyla taarruz planını masaya yatırırlar. Taarruz Planı'na Ekim 1921 itibarıyla "SAD" adı verilmiştir. Planın adı, eski Türkçedeki "SAD" harfinden, Sandıklı kasabasının baş harfinden alınmıştır. Yunan ordusunu bir sandık içine alıp imha etmeyi amaçladığından, Sandıklı adının baş harfi konulur.

2. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa plana karşı çıkar. "100 bin kişiyi düşmandan habersiz intikal ettiremezsiniz. Baskın niteliği kaybolursa plan çöker" dediği söylenir. "Cephe taarruzu" önerir ve şu ünlü sözü söylediği belirtilir: "Buna karar verenler tarihe karşı büyük vebal altında kalırlar. Adama vatan haini derler. Hepimizi Meclis'in önünde asırlar." Mustafa Kemal Paşa'nın cevabı sert olur: "Korkmayın Paşam. Tarihe ve millete karşı bütün sorumluluk bana aittir."

Toplantıda taarruz hazırlıklarının 15 Ağustos'a kadar bitirilmesi emri verilir. Gizlilik ve aldatma kapsamında, 28 Temmuz 1922'de ordu birlikleri arasında Akşehir'de futbol maçı düzenlenir. Asıl amaç komutanların da maça katılımıyla gece yarısı yapılan taarruz toplantısının gizlenmesidir. Bundan sonraki gelişmeler şu sırayla ilerler:

Sahte çay ziyafeti

4 Ağustos: Hükümet'e taarruz kararı bildirilir.

6 Ağustos: Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa komutanlara gizli olarak taarruz emrini verir.

14 Ağustos: Afyon'un doğusunda, 2. Ordu emrinde bulunan iki kolordu, yani yaklaşık 55 bin asker, gizlice Afyon'un güneyine, asıl taarruz bölgesine intikal ettirilmeye başlanır. İntikal gece yapılacak ve 10 gün sürecektir.

17 Ağustos: Gizlilik ve aldatma kapsamında Ankara'da

büyük bir çay daveti verileceği ve yüksek rütbeli komutanların Ankara'ya hareket ettikleri haberi yayılır. Oysa Başkomutan, bu aldatma haberi yayıldığında cepheye Akşehir'e gelir.

21 Ağustos: Aldatma planı gereği Çankaya'da çay daveti haberi Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanır.

Bu arada hazırlık döneminin ilginç notlarından biri de Mustafa Kemal Paşa'nın cepheye dahi okumayı sürdürmesidir. Reşat Nuri Güntekin'in "Çalikuşu" romanını 21-22 Ağustos günlerinde okur ve çok beğenir.

24 Ağustos: Başkomutan ve komutanlar Akşehir'den ayrılarak Kocatepe'ye daha yakın bir nokta olan Şuhut kasabasına gelirler. Türk komutanları Şuhut'a vardıklarında Yunan komutanlar Afyon Orduevi'nde düzenlenen baloya katılıyorlardı. Başkomutanın gizlilik ve aldatma planı böylece istendiği gibi sonuç vermişti.

25 Ağustos: Başkomutan komutanlarla birlikte taarruzun sevk ve idare edileceği Kocatepe eteğinde çadırli ordugaha geçerler. Aynı gün saat 12.00'de İsmet Paşa, ordulara ve Kocaeli Grubu'na taarruz emrini gönderir.

26 Ağustos: Gecenin karanlıkları içinde Kocatepe'ye hareket ederler. Saat 5.30'da, dünya savaş tarihinin en haklı, en meşru ve en kutsal savaşlarından biri olan Büyük Taarruz Mustafa Kemal Paşa'nın komutasında, topçu ateşiyle başlar.

Son söz...

Büyük Taarruz strateji, baskın ve manevraya dayanırlıdır. Düşmanı beklemeyeceği yerden vurmuş, aldatma ve gizlilik önlemleri ile Türk ordusunun taarruz hazır olmadığı haberleri yayılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa 41 yaşındadır. Napolyon, Büyük Friedrich, Moltke, Clausewitz gibi strateji ustalarını ve uygulayıcılarını çok iyi inceleyen Başkomutan, savaşın ve stratejinin ustasıydı. Ama barışın da efendisi... •

NOT: Dr. Naim Babüroğlu'nun yazısına ait dipnot ve kaynakça bilgileri gazeteok-sijen.com'daki metinde yer alıyor.

4 gün kala ÇALIKUŞU

Taarruz döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın refakat subayı olan Binbaşı Mahmut Bey, Akşehir'deki karargah günlerine ilişkin notları arasında şu enteresan bilgiyi de kaydeder:

21 Ağustos 1922: Düşmanda bir hassasiyet var. Bizim tarafta fevkalâde bir hareket, bir şey olduğunu hissetmiş gibi... Temenni edelim ki asıl hedefi keşfetmemiş olsun. İki gündür Paşa, Çalikuşu'nu okuyor. Öyle beğendi ve sevdi ki... Büyük hareketlerin arifesinde böyle bir şey okumak da çok dinlendirici.

22 Ağustos 1922: Bugün de Akşehir'deyiz. Paşa, daireden çıkmadı. Akşama kadar Çalikuşu'nu okudu. Çok memnun oldu, takdiri etti.

PROF. DR. ENGİN BERBER: KÜÇÜK ASYA ORDUSU ÜZERİNE BİR HATA ANALİZİ

Savaşa en çok **Yunan komünistler** karşı çıktı

Resmi adı "Küçük Asya İşgal Ordusu" olarak kurulmuş bir ordu, Yunan tarihinin "en büyük ayıbı" olarak görülen feci bir yenilgi yaşıyor. Peki suçlusu kim? Nerede hata yapıldı? Prof. Dr. Engin Berber 100 yıl önceki Yunan ordusunu bilinmeyen yönleriyle değerlendiriyor:

Engin Berber

Prof. Dr. Engin Berber, Ege Üniversitesi-Tarih Bölümü mezunu. 1995-2017 yılları arasında EÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih Ana Bilim Dalı Başkanı'ydı. Halen aynı kürsüde akademik çalışmalarına devam eden Berber'in özellikle İzmir'in Milli Mücadele yıllarına ilişkin 20'ye yakın kitabı, çok sayıda basılmış bildirisi bulunuyor.

Yunan ordusunun 15 Mayıs 1919'da işgal ettiği İzmir'i, Türk ordusunun 9 Eylül 1922'de kurtarmasıyla sona eren büyük ve başarısız bir seferi değerlendirmek kolay değil. Bu kısa yazıda, Anadolu'daki Yunan savaş makinesinin zayıf yönleri ana hatlarıyla analiz edilecektir. Yunan iç siyaseti ile tarih yazını 1930'ların sonuna kadar rehlin almış, etkileri günümüzde bile hissedilebilen "Anadolu'daki feci yenilgiden Venizelistlerin mi sorumlu olduğu" tartışması bu analizin temelini oluşturmaktadır. Yunan halkı ile Yunanistan'ı daha 1915 yılında düşünsel ve idari anlamda ikiye ayırmış "milli bölünmüşlük" (Ethnikos dihasmos) nedeniyle taraflar, Yunan tarihinin en büyük ayıbı görülen bu feci yenilginin sorumluluğunu diğerinin sırtına yıkmak istemektedir.

Askeri gereklilikler nedeniyle sürekli büyüyen bu ordunun resmi ismi önce Küçük Asya İşgal Ordusu, 1920 Şubat'ından sonra Küçük Asya Ordusu idi. Türk saldırısı başlamazdan önce Korgeneral Georgios Hacanestis komutasındaki Küçük Asya Ordusu Komutanlığı'nın (KAOK) Anadolu'da, biri süvari diğerleri piyade olmak üzere tam kadrolu 13 tümeni (her birinde 12 bin asker) bulunuyordu.

Marmara Denizi kıyısındaki Gemlik'ten Ege Denizi kıyısındaki Söke'ye uzanan, yaklaşık 715 kilometre uzunluğundaki dışbükey bir cephe hattında bu tümenler, her birini bir tümgeneralin komuta ettiği üç kolorduya eşit sayıda dağılmışlardı. Kuzeyde Petros Sumilas komutasında 3, 10, 11 ve Bağımsız Tümen ile Eskişehir ve Bursa garnizonu; güneyde Nikolaos Trikupis komutasında 1, 4, 5 ve 12. Tümen ve bu iki kolordunun arasında Kimon Digenis komutasında 2, 7, 9 ve 13. Tümen ile Kütahya ve Uşak garnizonları vardı. Bunlara Tümgeneral Andreas Kallinskis komutasındaki süvari tümeni ile görevi cephe gerisinin güvenliğini sağlamak olan Yüksek Genel Komutanlığa (YKG) bağlı ihtiyat

birliklerini ilave etmek gerekir. Merkezi İzmir'de bulunan İyonya Yüksek Jandarma İdaresi emrinde, çoğu yerli Rumlardan oluşan en az dört tümen asker de eklendiğinde mevcudu tahminen 220 bin civarındaydı. Yarınsından azı muharip olan (toplam 45 alay) Yunan Ordusu oldukça sorunluymdu. Şöyle ki;

1 Kamplaşma
Siyaset kurumuna hükmeden Venizelist-Konstantinist kamplaşması, orduya da sirayet etmişti, ki bu sebeple Yunan ordusu **kuyruğunu yiyen yılan** (Ouroboros) gibiydi. Kasım 1920 genel seçimlerinin var ettiği Konstantinist hükümet, başarılı ve deneyimli bazı birlik komutanlarına, Venizelist oldukları gerekçesiyle sürgüne benzer tayin emirleri verince bunlar ya İstanbul'a gittiler ya da istifa edip ordudan ayrıldılar. Bu isimlerin başında da İzmir Kolordusu Komutanlığı yapmış Korgeneral Dimitrios Yoannu vardı.

2 Tayinler
İzmir Yunan Yüksek Komiseri Stergiadis'in, Genelkurmay Başkanlığı'nın

karşı çıkmasına rağmen Küçük Asya İşgal Ordusu Komutanlığı üst kadrosuna yaptırdığı tayinler, ki en önemlisi Tümgeneral Miliotis Komminos'un 25 Aralık 1919'da KAOK'a getirilmesidir.

3 İletişimsizlik
Genelkurmay Başkanlığı'nın tamamen veya kısmen Selanik'te; KAOK'un ise İzmir'de bulunmasından kaynaklanan iletişim kopukluğu. Bu sıkıntının farkında olan Korg. Paraskevopoulos'un, 28 Şubat 1920'de KAOK'u Genelkurmay Başkanlığı görevi üzerinde kalmak üzere üstlenmesi bundandı. Sonraki süreçte Kral Konstantin'in Genelkurmay Başkanlığı; hükümetin ise, KAOK yanında saf tutmasından kaynaklanan cepheleşmeyi de unutmamak gerekir.

4 Geniş yetki
Yunanistan Hükümeti'nin, 23 Eylül 1920'de yürürlüğe girecek 2493 numaralı yasayla İzmir Yunan İdaresi ismini verdiği uzantısının başındaki Stergiadis'e Anadolu'daki tüm idari ve askeri birimlerin bağlanması.

5 Sol muhalefet
Yunanistan Komünist Partisi'nce (KKE) erler arasında gazete, dergi, el ilanı yayımlamak ve yüz yüze diyalog yoluyla yürütülen eve dönüş kampanyası. Cephe yandıktan sonra "Yaşasın Lenin" sloganları atarak, İzmir sokaklarında taşkınlık yapan erlere çekidüzen vermek üzere, 5 Eylül'de İzmir'e getirilen Trakya Tümeni, karaya çıkması için yapılan tüm çağrılar "Terhis" ve "Eve" şeklinde yanıt vererek reddetmişti.

6 İkmal sorunu
Anadolu içlerinde ilerledikçe ikmal merkezlerinden (Uşak, Dumlupınar demir yolu istasyonları ve Mudanya İskelesi) uzaklaşan ordunun gıda, kıyafet ve mühimmat eksikliği nedeniyle kötüleşen siper koşulları. Bu merkezlerden ilk ikisi Türk saldırısından sonraki birkaç gün içinde kaybedilmiş olup Mudanya ile Dumlupınar arası mesafe 300 kilometreden fazlaydı.

7 91 bin 215 kayıp
Giderek ağırlaşan kayıplar. Ölen, öldürülen, kaybolan ve yaralanan olmak

üzere 1919-1920'de: 5 bin 677; 1921'de: 38 bin 708 ve 1922'de: 46 bin 830 kişi, ki toplam 91 bin 215. Bunların 3bin 104'ü subay, 88 bin 111'i er.*

8 Hacanesti faktörü
Orduda sevilmeyen, deneyimsiz ve dengesiz Hacanesti'nin korgeneralliğe terfi ettirilip KAOK'a tayini ve bazı Yunan kurmaylarının aymazlığı, ki iki örnek vermek isterim. İlki, Hacanesti'nin Birinci Kolordu Komutanı Trikupis'i, İkinci Kolordu'ya (ihtiyat kolordusuydu) emir vermekten alıkoyması. Bu durumda Trikupis Digenis'ten yardım alabilmek için Hacanesti'yi ikna etmeye mecburdu. İkincisi, ağustosun 14'ünden itibaren Türk Ordusu'ndaki hareketlenme fark edildiği halde, bunu yığınaklanma dolayısıyla genel bir Türk saldırısına yormayıp hiçbir hazırlık yapılmayıp.

9 Fırlarlar
Hükümetin ordudaki fırlarları durduracak önlemler almak yerine teşvik edecek düzenlemeler yapması (64.735 sayılı emir gibi)

10 Uzaktan kumanda
KAOK Karagâhı'nın İzmir'de tutulup cephe hattına yanaştırılmaması. Türk süvarilerin cephe gerisine düşerek telefon ve telgraf hatlarını kesmesi nedeniyle büyük birliklerin Hacanesti ve birbiriyle iletişimi koptu. Bu sebeple bazı birlikler (Bağımsız Tümen) neredeyse hiç çatışmaya girmeden Anadolu'dan ayrıldı.

11 Eksik çalışma
Olası çekilme güzergâhlarında mevcut bozuk yollara bakım yapılmaması, işgal bölgesine ait fiziki haritaların iyileştirilmemesi ve cephenin katmanlı savunma yapılacak şekilde düzenlenmemiş olması.

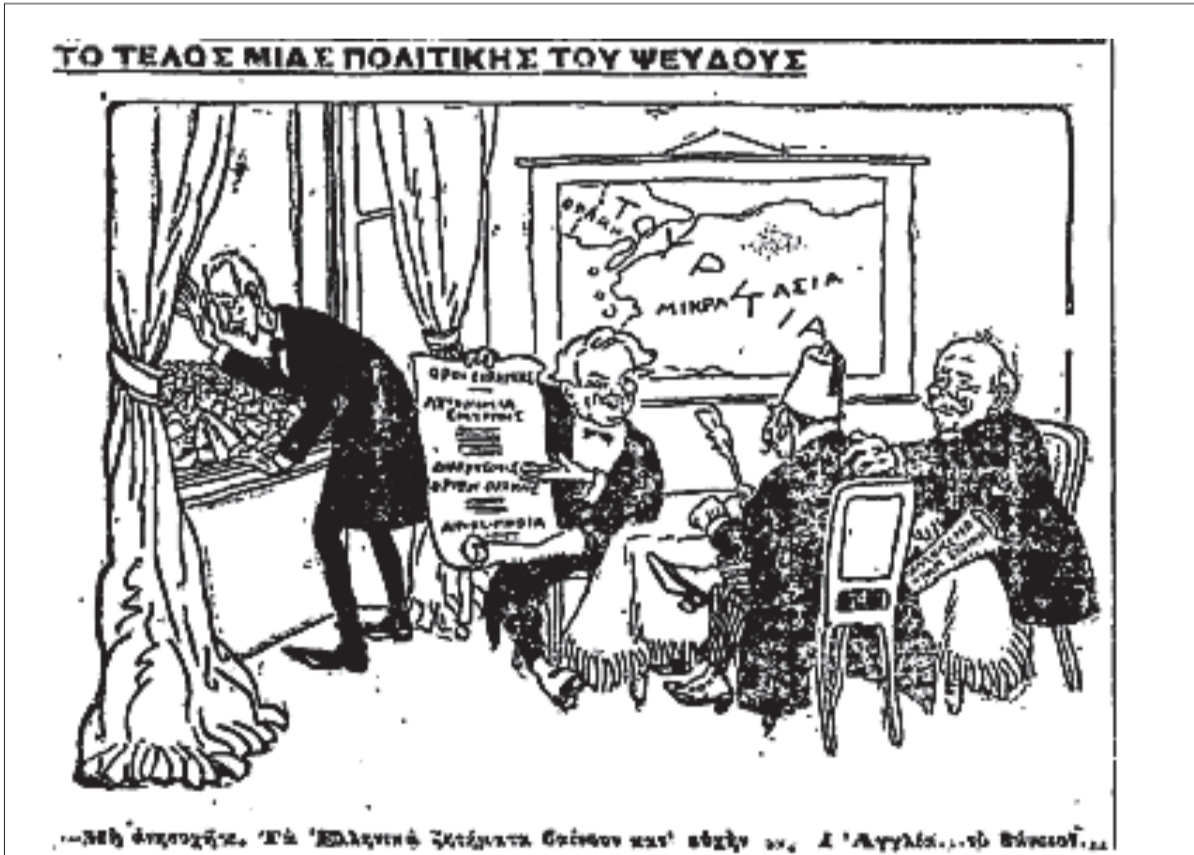
12 Rakibin üstünlüğü
İyi planlanmış Türk saldırısının etkili topçu ateşiyle desteklenmesi ve 5. Süvari Kolordusu'nun takip harekâtındaki başarısı. •

Evzonlar rüyası

Sol görüşlü yayıncı Rizospastis'teki 24 Nisan 1921 tarihli bu karikatür iki kareden oluşuyor. Birinci karede gazetede İngiliz Başbakan Lloyd George'un ifadelerini okuyup, uykuya dalan bir Yunan vatandaşı dikkat çekmektedir, ki rüyasında evzonları (geleneksel Yunan askeri) İstanbul'da görüyor. Uyandıığında ise gazeteden 500 milyon yeni banknotun tedavüle girdiğini öğreniyor. (Kaynak: Mizah Penceresinden Yunanistan'da Halk, Savaş ve Siyaset. Yazar: Nilüfer Erdem. Ötügen Yayınları)

ÇABUK İSYAN EDİP MEMLEKETİNİZE GİDİN

Yunan komünistlerinin cephedeki askerlere dağıttığı bildirisi: "Asker! Bu toprakların hakiki sahipleri Türklerdir. Beyhude yere kanlarınızı döküyorsunuz. Venizelos sizi aldatıyor. Bütün Asyalılar ayakta. Yakında başınızda kıyametler kopacaktır. Bu sözlerimize kulak veriniz. İnanmazsanız barış konferansının son kararlarından ibret alın. Hiç olmazsa çabuk isyan edip memleketinize gidiniz. Size acıdığımız için haber veriyoruz. Çünkü malumunuz vakit daralıyor, durmayınız! (Bu bildirinin bir örneği 7 Mart 1920'de Söke'de ele geçmiştir.)"

Yalan siyasetin sonu

29 Ocak 1922 tarihli Rizospastis'te yayınlanan karikatürde Anadolu haritası ve "Barış Şartları, İzmir'in Otonomisi ve Trakya Sınırının Düzenlenmesi" yazılı bir metin dikkat çekiyor. Başbakan Gunaris ise masadan kalkmış, pencere önündeki Yunan halkına "Üzülmeyin. Yunan meseleleri doğru yoldadır. İngiltere... kredi..." diye sesleniyor. (Kaynak: Yazar Nilüfer Erdem/ Ötügen Yayınları)

* Küçük Asya Seferi'nin Kısa Tarihi 1919-1922 (Epitomos Istoria tis eis Mikran Asian Ekstrateias), Tıpkıbasım 1987, Atina: Genelkurmay Başkanlığı Ordu Tarih Müdürlüğü Yayını, 1967, Ek 2.

DOÇ. DR. AHMET KUYAŞ: ANKARA, İSTANBUL VE LONDRA'DAKİ SİYASİ SONUÇLAR

Zafer ve barış, devrimci kadroyu halk katında meşrulaştırdı

Türk devrim tarihi uzmanı Doç. Dr. Ahmet Kuyaş, saltanatın kaldırılmasıyla başlayan devrim sürecinin diğer birçok devrimle karşılaştırılmayacak kadar kansız olduğunu belirtiyor. Devrimci kadronun hem seçkin çevrelerde hem de halk katında meşru bulunduğunu vurgulayan Kuyaş, "Bu meşruluğu sağlayan ise Anadolu Savaşı'nın zaferle tamamlanmasıdır" diyor

Mudanya için Fransa devrede

Böyle bir savaş, Büyük Britanya ile müttefik oldukları için Fransa'nın da savaşa girme zorunluluğunu doğuracaktı. Fransızlar ise savaşın bir an önce bitmesini istiyorlardı. İş bu aşamaya geldiğinde Fransız diplomasisi başarılı bir dizi girişimde bulundu ve Mudanya'ya giden yol açılmış oldu. Fransızlar, önce Büyük Britanya Hükümeti'nin Doğu Trakya'nın Türkiye'ye bırakılmasını kabul etmesini sağladılar. Sonra da, 20 Ekim 1921 tarihi Ankara Antlaşması'nı Fransa adına imzalamış olan Henry Franklin-Bouillon, İzmir'e gelerek Mustafa Kemal 'le görüştü. 28 Eylül'de gerçekleşen görüşmede Franklin-Bouillon, Mustafa Kemal'i Boğazların iki yakasına da egemen bir Türkiye'nin barış konferansında Boğazları da elde edeceğine ikna etti. Mustafa Kemal Paşa, hemen aynı gün Türk ordusunun ileri harekâtını durdurdu. Ertesi gün ise bırakışma konferansının 3 Ekim'de Mudanya'da başlayacağı duyuruluyordu.

başkentine duyurdu. Gazeteci Ahmet Emin Yalman'ın o günlerde İstanbul'un aydın kamuoyunu görece iyi temsil ettiği varsayılacak olursa, TBMM'nin saltanatı kaldırma kararını Osmanlı başkentinin en az on gün öncesinden benimsemiş olduğu söylenebilir.

Böylece 1908'den beri inişli çıkışlı bir biçimde sürmekte olan siyasal dönüşüm, Büyük Taarruz'u izleyen iki ay içinde kökten reformcuların istedikleri doğrultuda bir mecraya girmişti. Bunu sağlayan önemli bir etmen de, yukarıda da gördüğümüz gibi, savaşın başarıyla bitirilmiş ve barışa giden yolun açılmış olmasıydı.

"2. Çanakkale Savaşı" riski

Ama, savaşın sonlanmasının da o kadar kolay olmadığını, Mudanya Bırakışması'nın TBMM ordusunun İzmir'e girmesinden ancak bir ay sonra imzalanabileceğini anımsadığımızda görüyoruz. Bu aşamada yaşanan sorun, Türk ordusunun Doğu Trakya'yı da Yunan ordusundan temizlemek üzere Boğazlar bölgesine doğru harekâtını sürdürmesinden ve Büyük Britanya'nın buna karşı çıkmasından kaynaklanmıştı.

Ankara Hükümeti'nin politikası, Misâk-ı Milli'nin ulusal yurt olarak kabul ettiği topraklardaki işgal kalktıktan sonra barış masasına oturmaktı. 1921 ve 1922 baharlarındaki diplomatik görüşmelerin sonuçsuz kalmasının nedeni de Ankara'nın bu konuda ısrarcı olmasıydı. TBMM ordusu bu politika doğrultusunda Boğazlar bölgesine doğru ilerlemesini sürdürürken, Ankara'yla ilişkileri iyi olan Fransa ve İtalya, bölgedeki askerlerini çektiler. Britanyalılar ise, tam tersine, Çanakkale yöresinde bulunan kuvvetlerini takviye edip savunma önlemleri almaya başladılar. Bu, Britanyalıların Mondros Bırakışması'yla başlayan Türkleri cezalandırma politikasının hâlâ sürdüğünü gösterdiği gibi, Türkiye ile Büyük Britanya arasında savaş çıkmasına neden olabilecek bir tepkiydi.

"Çanak krizi" Londra'ya sarstı

Tüm bu gelişmeler Büyük Britanya'nın hem imparatorluk politikasını hem de iç politikasını etkiledi. Çanakkale'de direnişe hazırlanırken Büyük Britanya Hükümeti dominyonlardan da yardım istemişti. Ama istek Avustralya, Güney Afrika ve Kanada tarafından karşılık bulmadı. Britanya basını Başbakan David Lloyd George'un sertlik politikasını giderek daha sert eleştirmeye başladı. Hatta Başbakan "Haçlı Seferi" açılması istemekle suçlandı. Fransa ve İtalya'nın da desteklerini çekmiş olmaları Londra'yı iyice yalnızlaştırmıştı. 21-23 Eylül'de ortak bir politika saptamak için Paris'te yapılan üçlü görüşmelerde ise Dışişleri Bakanı Lord Curzon, özellikle Fransızlar tarafından çok hırpalandı. Büyük Britanya kamuoyunun savaş karşıtı tutumuna bir de Fransız ve İtalyan politikasına teslim olmanın yarattığı gurur sorunu eklenince Lloyd George kendi partisi içinde güç kaybetti ve Mudanya Bırakışması'ndan bir hafta sonra başbakanlığı bırakmak zorunda kaldı. •

Ahmet Kuyaş

Doç. Dr. Ahmet Kuyaş, Haute-Bretagne Üniversitesi'nden tarih lisansı, McGill Üniversitesi'nden tarih doktora aldı. Princeton Üniversitesi'nde okutmanlık ve Mount Holyoke College'da öğretim üyeliği yapan Kuyaş Galatasaray, Boğaziçi ve Bilgi üniversitelerinde geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet tarihi üzerine dersler verdi. "Tarihi Düşünmek", "Gençler İçin Çağdaş Tarih" ve "Tarih 1839-1939" adlı kitapları bulunan Ahmet Kuyaş François Furet'nin "Devrim'in Yorumu" kitabını Türkçeye çevirdi.

28 Eylül 1922'de bir Fransız savaş gemisiyle İzmir'e gelen Fransız siyaset adamı Henry Franklin-Bouillon ve Mustafa Kemal Paşa Göztepe iskelesindedir. Franklin-Bouillon, Paşa'ya yaptığı müracaatın TBMM Hükümeti'ne yapılmış kabul edilmesini gerektiğini vurgulayarak, İzmir'e gelişinin, İtalya ve İngiltere hükümetlerinin onaylarıyla olduğunu belirtiyor.

Türkiye'de 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasıyla başlayan ve sonraki yıllarda yapılan köklü reformlarla süren devrimin diğer birçok devrimle karşılaştırılmayacak kadar kansız olması, devrimci kadronun hem seçkin çevrelerdeki hem de halk katındaki meşruluğunun sonucudur. Bu meşruluğu sağlayan ise Anadolu Savaşı'nın zaferle tamamlanmasıdır. Dolayısıyla, Mustafa Kemal Paşa'nın Dumlupınar zaferinin ikinci yıl dönümünde söylediği "Afyonkarahisar - Dumlupınar Meydan Muharebesi ve onun son safhası olan bu 30 Ağustos Muharebesi Türk tarihinin en mühim bir dönüm noktasını teşkil eder... Hiç şüphe etmemelidir ki, yeni Türk Devleti'nin, genç Türk Cumhuriyeti'nin temeli burada tarsi oldu" sözlerini anlamlı bir tarih yorumu olarak görebiliriz.

Tabii zafere ulaşmak hiç de kolay olmamıştı. Bu konuda söylenmesi gereken ilk şey, TBMM Hükümeti ordusunun 1.5-2 yıl boyunca Anadolu'daki Yunan ordusundan hem sayıca hem de silah ve cephane açısından daha zayıf olmasıdır. Doğu Anadolu'nun 1921'in Mart ayında Sovyetler Birliği'yle anlaşma sağlanarak, Güney Anadolu'nun da aynı yılın Ekim ayında Fransızlarla anlaşarak savaş alanı olmaktan çıkarılmaları, Türk ve Yunan ordularının Büyük Taarruz öncesinde aşağı yukarı eşit sayıda askeri olmasını sağlayacaktı. Ayrıca bu iki anlaşmanın saldırıya hazırlanan Türk ordusuna yalnızca savaşçı değil, önemli miktarda savaş malzemesi de sağladığını unutmamamız gerekir.

Muhallifler devre dışı

Büyük Taarruz, öncesinde yapılan planlara göre bazı gecikmelere ve ufak tefek başarısızlıklara karşın bir bütün olarak mükemmel yakın bir harekât olmuştur. Yunan ordusu istendiği gibi tümüyle imha edilememiş, ama çok büyük oranda zayıya uğratılmıştır. Belki bundan daha da önemlisi, Yunan ordusunun dağılımı ve geriye çekilerek daha batıda ikinci bir cephe tutamamış olmasıdır. Dumlupınar'dan sonra Türk ordusu oldukça hızlı hareket etmiş, taarruzun başladığı 26 Ağustos 1922 sabahından tam iki hafta sonra Fahrettin Paşa'nın V. Süvari Kolordusu'na mensup askerler İzmir'e ilk girenler olmuştur. Anadolu Savaşı'ndaki bu başarı hem Türk ordusunun uzun bir yenilgi tarihine son veriyor hem de ordunun Yunanlıları Anadolu'dan çıkaramayacağına ilişkin olumsuz propagandalar yapan Ankara muhaliflerini susturuyordu.

Zafere doğru giden yolda hem TBMM'nin Başkanı hem de ordusunun Başkomutanı sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa, kişisel olarak da çok sıkıntı çekmişti. Cumhuriyetçi olduğu 1919'dan beri herkesçe bilinen,

Ankara'daki yakın çevresinde Latin harflerinin benimsenmesinden söz eden Paşa, I. TBMM'nde sesleri oranlarına göre daha çok çıkan muhafazakârların hiç sevmediği bir kişiydi. Bunlara Cumhuriyet'in ilânından sonra, özellikle de 1925'ten itibaren görülecek olan "devrimci diktatörlük" özelliklerinin o dönemde de görülen bazı dışavurumlarını ekleyecek olursak, karşısına aldığı milletvekili sayısının zaman zaman nasıl arttığı daha iyi anlaşılır. Zaferin kazanılması, milletvekili seçilmesini engelleyecek kanun teklifleri veren ya da Başkumandanlık Kanunu'nun yenilenmesine karşı çıkan muhalifleri de büyük çapta devre dışı bırakacaktı.

Diktatörlük eleştirisi

Bu konuda göz önünde bulundurulacak bir nokta da tarihimizin en çok sesli meclisi olan I. TBMM'deki muhalefetin o kadar da abartılmaması gerektiğidir. Ne de olsa Mustafa Kemal Paşa, Mayıs 1922'deki Başkumandanlık Kanunu'nun üçüncü defa uzatılmasına ilişkin eleştiriler olduğu gibi, Meclis'in büyük bir çoğunluğu tarafından destekleniyordu. Kendisine devrimci kişiliğine karşın böyle bir desteği sağlayan ise, I. Dünya Savaşı'ndaki yenilginin ertesinde, tıpkı Balkan Savaşı'ndaki hezimetten sonra olduğu gibi, kökten reformcu dalğanın bir kez daha ivme kazanmış olmasıdır.

Öte yandan, Mustafa Kemal Paşa'nın "şahıs diktatörlüğü"ne doğru gittiğine ilişkin eleştirileri dile getirenlerin arasında önemli bir bölümünün hâlâ Enver Paşa'ya

sadık, Karakol Cemiyeti üyeleri olduklarını hemen hemen herkes biliyordu.

Son olarak da 1924'te bir muhalefet partisi kuracak olan Adnan Adıvar ve Rauf Orbay gibi görece liberal sayılabilecek kişilerin neden Mustafa Kemal Paşa'nın karşısında değil de yanında yer aldıkları, üzerinde dikkatle durulması gereken diğer bir noktadır.

İstanbul saltanatlık kararına hazırды

1909'da ulusal egemenlik ilkesini hayata geçiren anayasa değişikliklerini hâlâ içlerine sindirememiş olan Sultan VI. Mehmet Vahdettin ve İstanbul Hükümeti mensupları ise 1921 başlarından itibaren Ankara için ciddi bir sorun teşkil etmiyorlardı. Bunların er veya geç sonlarının geleceğini I. TBMM'yi oluşturanların büyük bir çoğunluğu biliyor ve istiyordu. Ancak bu, mutlaka saltanatın kaldırılacağı anlamına da gelmiyordu. Zaten önder kadro içinde yer alanların bazıları saltanat kurumuna 1909 Anayasa değişiklikleri çerçevesinde bağlıydılar.

Bu sorun karşısında Mustafa Kemal Paşa, samimi olmadığı sonradan anlaşılacak olan şöyle bir formül buldu: Saltanat kaldırılacak, ama hilâfet kalacaktı. Yani hükümdarlık başka bir adla sürecek, ama halifenin, anayasasının eskiden sultana tanıdığı başbakan atama gibi bir hakkı olmayacaktı. Başbakanı TBMM seçecek, halife de onaylayacaktı. Mudanya Bırakışması'nın imzalanmasından altı gün sonra, Doğu Trakya'yı teslim almak üzere İstanbul'a gelen Refet Paşa, bu formülü Osmanlı

Lloyd George

İmtiyaz Sahibi
Haftalık Yayıncılık A.Ş. adına Nüket Mutlu

Editör: Devrim Devocioğlu

Görsel Yönetmen: Cüneyt Çomoğlu
Sayfa Tasarımı: Gözde Akdoğan, Ayçağ Bıçakçı, Özlem Kline, Derya Özçök, Eylem Sezer

Genel Müdür: Bahadır Zaimoğlu

Yönetim Yeri: Haftalık Yayıncılık AŞ Levent Mahallesi Karanfil Sokak No: 21 Beşiktaş 34330 İstanbul

Dağıtım: Turkuvaz Dağıtım Pazarlama Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi B Blok No 29/1/1 34060 Eypütsultan/İstanbul

Baskı: Turkuvaz Haberleşme Yayıncılık Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi B Blok No 29/1/1 34060 Eypütsultan/İstanbul

PROF. DR. ALİ YAYCIOĞLU: 26-30 AĞUSTOS VE TÜRK DEVRİMİ ANALİZİ

Savaş, zafer ve kuruluş...

Mustafa Kemal'in 30 Ağustos tahlili, bir ulus-devlet kurma arifesinde, siyasi bir tez olduğu kadar, bir tarih tezidir. Bu zafer, esaret altındaki bir ulusu uyandırır, onu esaretten kurtarmakla kalmaz, ulusa devrimci bir irade kazandırır. Bu aynı zamanda küresel bir olgudur. Coğrafyamızın 1913-25 arasının tarihi dünya tarihinin en karmaşık süreçlerinden biridir

Ali Yaycıoğlu

Tarihte devrimler ve savaşlar çoğu zaman iç içe geçmişlerdir. Birçok devrim bir savaş bağlamında ortaya çıkmıştır. **1776 Amerikan Devrimi** ile Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nı beraber düşünmemiz gerekir. 18. yüzyılın en radikal hareketlerinden sayabileceğimiz Amerikan cumhuriyetçiliği ve anayasalcılığı ancak Amerika'daki kolonilerin, İngiliz İmparatorluğu'na başkaldırısı sonucu gerçekleşen savaşla beraber anlam kazanır. **1789 Fransız Devrimi** bir savaş anında ortaya çıkmamıştır belki, ama Büyük Devrim tüm Avrupa'yı sarsan bir savaşlar zincirini tetiklemiştir.

Risorgimento, yani İtalya'nın bir ulus-devlet olarak kurulmasıyla sonuçlanan devrimler süreci, aynı zamanda 1848'le başlayan bir savaşlar dizisidir. **1871 Almanya'nın birleşmesi** de ancak Prusya-Avusturya-Fransa Savaşı çerçevesinde değerlendirilmelidir. **1917 Bolşevik Devrimi** Birinci Dünya Savaşı'nın Rusya'yı kasıp kavuran yoğunluğu içinde cereyan etmiştir. Aynı zamanda 1917 Devrimi, Dünya Savaşı'nın tüm dinamiklerini değiştirecek, Anadolu'daki kurtuluş mücadelesinin başarısında önemli bir etken olacaktır. **1934-35'teki Çin Devrimi**'ne uzanacak Büyük Yürüyüş ve arkasındaki gelişmeler ancak Çin-Japon Savaşı ile düşünüldüğünde tüm boyutlarıyla anlaşılır. **1979 İran Devrimi** bir yönüyle Soğuk Savaş'ın en son büyük askeri çatışması olan İran-İrak Savaşı'nı tetikler. Arkasından İslam Devrimi, İran-İrak Savaşı bağlamında şekillenir.

Üzerine oldukça kapsamlı bir literatür olan devrimler, kuruluşlar ve savaşlar arasındaki organik ilişki tarihten örneklerle çoğaltılabilir. Türkiye Cumhuriyeti'ni var eden radikal olaylar zinciri de savaşlarla iç içe geçmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşu ve arkasından gelen büyük siyasal ve toplumsal dönüşüm ancak Balkan, Birinci Dünya ve tabii Kurtuluş savaşları bağlamında anlaşılabilir.

Radikal bir proje

Türkiye Cumhuriyeti bir yönüyle Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük çöküş sürecindeki dinamiklerle şekillenmiştir. Cumhuriyet kendini İmparatorluk'un antitezi olarak sunar. Diğer yönüyle ise Türkiye Cumhuriyeti Fransız Devrimi'yle klasikleşen devrimler zincirinin bir halkasıdır. Altı yüz yıllık imparatorluğun muazzam ama yıpranmış kurumsal yapısı radikal bir cumhuriyet projesiyle son-

lanır. Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti 18. yüzyıldan beri küreselleşen **toplumsal ve kurumsal reform** arayışlarının bir örneğidir. Cumhuriyet bu yönüyle bir **"medeniyetleşme"** programıdır. Ve tabii son olarak Türkiye Cumhuriyeti bir **milli-devlet** tesis etme ve toplumu bir **ulus** olarak yeniden tasarlama ve örgütlenme çabasıdır.

Ama bütün bu çok kapsamlı dönüşüm süreçleri Cumhuriyet'in içinde kurulduğu savaşlar (ve iç savaşlar) zinciriyle ancak anlam kazanır. Ancak savaşların dramatikliği içinde radikal değişim projeleri imkan bulur. Savaşlarda kazanılan meşruluklarla eski kurumlar ortadan kaldırılabılır, kurumsal sıçramaların öne çıkarılır. Savaşlarla meydana gelen demografik altüst oluşlar uluslaşma gibi bir toplumsal yeniden örgütlenme sürecini, tüm kazanımları ve acağıyla, olanaklı kılar. Ancak savaşların tetiklediği toplumsal hareketlenme ve mobilizasyon ile toplum kendini değiştirme iradesine ve cesaretine sahip olur. Diğer bir deyişle, büyük bir radikal sıçrama olan Cumhuriyet'i ancak Cumhuriyet'in içinden filizlendiği savaşların dönüştürücü özelliğini göz önüne alırsak hakıyla anlayabiliriz. Savaşların yıkıcılığı kadar kuruculuk özelliğini dikkate alarak Cumhuriyet'i gerçekçi bir çerçeveye oturtabiliriz.

Ama bu değerlendirmeyi yapmak önemli bir şarta bağlıdır. Savaşın dönüştürücü ve kurucu gücünü ancak savaşların ölümcüllüğünü, acımasızlığını ve adaletsizliğini gözden kaçırmadan kabul edersek gerçekçiliğin yanında insani bir tavır almış oluruz. Savaşın yıkıcılığı ve kuruculuğu arasındaki yaman çelişkiyi "gelecekte kurulacak yaşam için" savaş adına değil barış adına kabul edersek savaş tarih içinde doğru şekilde konumlandırmış oluruz. Zafer ancak kalıcı bir barışı getiriyorsa manalıdır şüphesiz. Hatta zaferle gelen barış sadece muzafferler için değil, yenilenler için de onurlu bir varoluş öneriyorsa, o zafer savaşın gölgesinden kendini kurtaracaktır.

Dumlupınar'da yeniden varoluş

Mustafa Kemal'in Başkomutan Meydan Muharebesi'nin ikinci yıl dönümünde Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşma Kurtuluş Savaşı'nın bu son aşamasında elde edilen zaferin nasıl da yeni bir ülke kurmak için gerekli şartları yarattığını ve barışı sağladığını anlatır. 30 Ağustos'ta elde edilen zafer sadece yıllardır devam eden savaşlara son veremeyecektir. Aynı zamanda bu savaş kurucu bir nitelikte yeni bir ülke ve toplumu ortaya çıkaracaktır. Mustafa Kemal meydan savaşlarını betimlediği o konuşmasında, meydan savaşlarını

milletlerin topyekün, tüm maddi ve manevi unsurlarıyla beraber ettikleri bir mücadele olarak görür. 26 ve 30 Ağustos arasında Dumlupınar'daki meydan muharebesi, Mustafa Kemal'in betimlemesiyle kurucu bir andır. Bu savaş Türk milletinin esir alınmış ruhunu zincirlerinden kopartır. Türk milleti dört günlük savaşta yeni bir bilince erişir, yeni bir varoluşa evrilir.

"Efendiler, Afyonkarahisar – Dumlupınar Meydan Muharebesi ve onun son safhası olan bu 30 Ağustos Muharebesi Türk tarihinin en mühim bir dönüm noktasını teşkil eder. Tarih-i millimiz çok büyük ve çok parlak zaferlerle doludur. Fakat Türk milletinin burada ihraz ettiği zafer kadar netice kat'iyeli ve bütün tarihe, yalnız bizim tarihimize değil, cihan tarihine yeni cereyan vermekte kat'i tesirli bir meydan muharebesi hatırlamıyorum. Hiç şüphe etmemelidir ki, yeni Türk Devletinin, genç Türk Cumhuriyetinin temeli burada taşın olundu. Hayat-ı ebediyesi burada tetvîc olundu.

(...) Efendiler, bu muazzam zaferin muhtelif âmilleri fevkinde en mühimi ve aslısi Türk milletinin bilâkaydüşart hâkimiyetini eline almış olmasıdır. Bu hâdisenin tarihimize ve bütün cihanda ne büyük, ne feyizli bir inkılâp olduğunu izaha lüzum görmem."

Şüphesiz Mustafa Kemal'in 30 Ağustos tahlili, bir ulus-devlet kurma arifesinde, **siyasal bir tez olduğu kadar, bir tarih tezidir**. Bu zafer, esaret altındaki bir ulusu uyandırır, onu esaretten kurtarmakla kalmaz, ulusa devrimci bir irade kazandırır. Bu aynı zamanda küresel bir olgudur. Anadolu'daki zafer, milletlerin esaretten kurtulmalarının müjdecisidir.

Hâkimiyet-i milliyeye öyle bir nurdur ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar yanar, mahvolur. Milletlerin esareti üzerine kurulmuş müesseseler her tarafta yıkılmaya mahkûmdurlar.

Mustafa Kemal'in tezine göre uyanık ve devrim ancak savaş ve arkasından gelen zaferle mümkün olmuştur. Savaş, zafer ve devrim iç içe geçmiştir. Savaş ve zafer o kadar anlamlıdır ki topluma yeni bir varoluş kazandı-

dır. Bu seferberlikle Türk milleti tekâmül eden diğer milletler arasındaki yerini alacaktır.

"Efendiler, milletimizin hedefi, milletimizin mefkûresi bütün cihanda tam mânâsıyla medenî bir heyeti içtimaiye olmaktadır. Bilirsiniz ki, dünyada her kavmin mevcudiyeti kıymeti, hakkı hürriyet ve istiklâlî, mâlik olduğu ve yapacağı medenî eserlerle müteneşiptir. Medenî eser vücuda getirmek kabiliyetinden mahrum olan kavimler, hürriyet ve istiklâllerinden tecrît olunmaya mahkûmdurlar. Tarihi beşeriyet baştan başa bu dediğimi teyid etmektedir. Medeniyet yolunda yürümek ve muvaffak olmak, şart-ı hayattır."

Mustafa Kemal imparatorlukların çöküşü milli-devletlerin kurulması döneminin bir insanıdır. Zihninde Dünya'nın milli-devletlerden oluşan, her milletin bağımsız bir şekilde medeniyet ve imar yanında refah için çalıştığı bir dünya görüşü vardır. Mustafa Kemal'e göre yeni varoluş aynı zamanda küresel bir gelecek tasavvurudur.

"Efendiler, medeniyet yolunda muvaffakiyet teceddüde vâbestedir. İçtimâî hayatta, iktisadî hayatta ilim ve fen sahasında muvaffak

olmak için yegâne tekâmül ve terakki yolu budur. Hayat ve maiyete hâkim olan ahkâmın, zaman ile tagayyür, tekâmül ve teceddüdü zarurîdir."

Yeni hayat ancak şurlu bir yenilenme (teceddüd), ilerleme (terakki), olgunlaşma (tekâmül), ve başkalaşma (tegayyür) ile olacaktır. Mustafa Kemal topluma savaş ve zaferin kazandırdığı kendi kendini dönüştürme iradesini yeni bir gelecek inşa etmek için seferber etmeyi önerir.

Çoklu anlatı ve Mustafa Kemal'in tezi

Mustafa Kemal'in savaşlardan Cumhuriyet'e uzanan bu güçlü anlatısı daha sonraki yıllarda iyice gelişecek ve zamanla Türkiye Cumhuriyeti'nin milli ve resmi anlatısına dönüşecektir. Belki bu anlatının resmileşmesi ileriki on yıllarda anlatının etkisini azaltacaktır. Coğrafyamızın 1913-25 arasının tarihi Dünya tarihinin en karmaşık süreçlerinden biridir. Savaşlarla dolu o yıllarda imparatorluk yıkılmış yerine ulus-devletler kurulmuştur. Şüphesiz Mustafa Kemal'in bu karmaşık süreci sentezleyen anlatısı tek olası anlatı değildir. Anlatılardan birisidir. Tarihinin görevi bu karmaşık dönemin farklı anlatılarını bir arada düşünmek, onları tarihselleştirmek, yani tarihsel bir bağlama oturtmak ve kendi sentezini kurmaktır. Ama bunu yaparken Mustafa Kemal'in keskin muhakemesinin eseri olan bu anlatıya hakkını da vermesi gerekmektedir. ●

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK: ZAFER'İN İKİNCİ YIL DEĞERLENDİRMESİ

Asırlardan beri Türkiye'yi yönetenler bir şeyi düşünmemişlerdir: Türkiye'yi

"Efendiler, artık vatan imar istiyor, zenginlik ve refah istiyor. İlim ve hüner, yüksek medeniyet, hür düşünce ve hür zihniyet istiyor. Şeref, namus, istiklal, gerçek varlık, vatanın bu taleplerini tamamen ve hızla yerine getirmek için esaslı ve ciddi çalışmayı emreder."

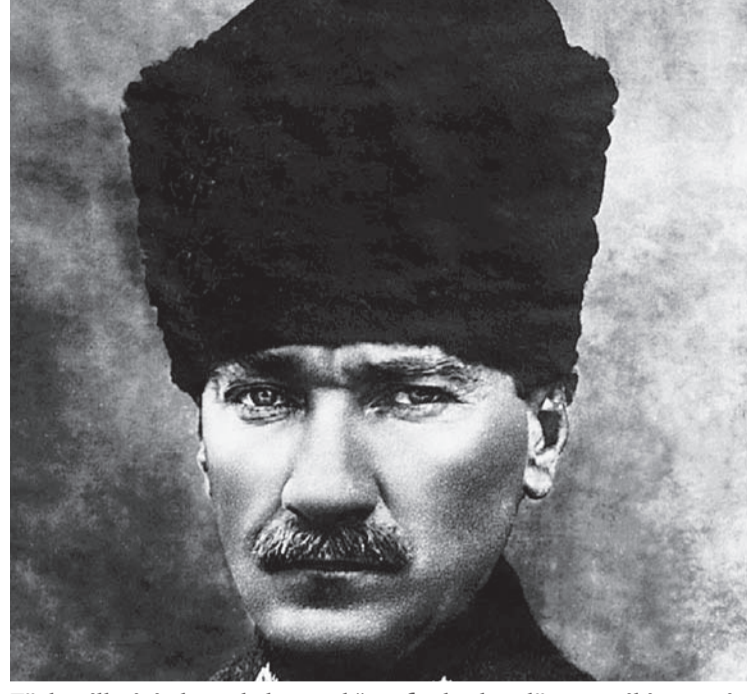
30 Ağustos Zaferi'nin ardından yapılan ilk kutlama töreniydi. 1924 yılının aynı gününde, Dumlupınar Muharebesi'nin yaşandığı aynı yerde ordu erkanı, askeri kütalar ve halk bu kez Zafer Bayramı'nı kutlamak için bir araya gelmişti. Törende Meçhul Asker Anıtı'nın temeli atılmadan önce Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Paşa (Çakmak) Taarruz'un askeri safhalarını anlatan bir konuşma yaptı. Ardından kürsüye gelen Gazi Mustafa Kemal Paşa zaferi ve siyasi neticelerini izah ettiği uzun bir söylev verdi. Söylevin tam metni ertesi gün çıkan 31 Ağustos 1924 tarihli Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlandı. Başkomutan'ın 30 ve 31 Ağustos 1922 günlerini sanki tekrar yaşayormuşçasına büyük bir heyecanla anlattığı ünlü Dumlupınar Söylevi daha sonra 30 Ağustos'un tarihteki yeri ve sonuçlarına ilişkin bölümle devam etti. İşte şimdi o ikinci bölümden bazı paragraflar:

"...Efendiler, kendilerine bir milletin geleceği emanet edilen adamlar, milletin kuvvet ve gücünü yalnız ve ancak yine milletin gerçek ve kabul edilir yararlar

elde etmesi yolunda kullanmakla sorumlu olduklarını bir an hatırlarından çıkarmamalıdır. Bu adamlar düşünmelidirler ki, bir memleketi ele geçirip işgal etmek, o memleketlerin sahiplerine hükmetmek için yeterli değildir. Bir milletin ruhu baskı altına alınmadıkça, bir milletin kararlılığı ve iradesi kırılmadıkça, o millete hükmetmenin imkanı yoktur.

...Bu büyük zaferin çeşitli unsurları üstünde en önemli ve büyüğü, Türk milletinin kayıtsız şartsız egemenliğini eline almış olmasıdır. Bu olayın tarihimizde ve bütün dünyada ne büyük, ne verimli bir inkılap olduğunu anlatmaya gerek görmem... Milli egemenlik öyle bir ışıktır ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar yanar, yok olur. Milletlerin esareti üzerine kurulmuş olan kurumlar, her tarafta yıkılmaya mahkûmdurlar.

...Efendiler, artık vatan imar istiyor, zenginlik ve refah istiyor. İlim ve marifet, yüksek medeniyet, hür fikir ve hür zihniyet istiyor. Şeref, namus, istiklal, hakiki varlık, vatanın bu taleplerini tamamen ve hızla yerine getirmek için esaslı ve ciddi bir surette

Türk milletinin burada kazandığı zafer kadar, dünya tarihine yeni bir yön vermekte kesin etkili bir meydan savaşı hatırlamıyorum."

çalışmayı emreder.

Yüzyıllardan beri Türkiye'yi yönetenler çok şeyler düşünmüşlerdir; fakat yalnız bir şeyi düşünmemişlerdir: Türkiye'yi. Bu düşüncesizlik yüzünden Türk vatanının, Türk milletinin uğradığı zararları ancak bir şekilde giderebiliriz: O da artık Türkiye'de Türkiye'den başka bir şey düşünmemek. An-

cak bu düşünceyle hareket ederek her türlü kurtuluş ve mutluluk hedeflerine ulaşabiliriz.

...Milletimizin hedefi, milletimizin ideali; bütün dünyada tam anlamı ile çağdaş bir sosyal toplum olmaktadır... Uygur eser oluşturmak yeteneğinden yoksun olan milletler, hürriyet ve kurtuluşlarından ayrılmaya mahkûm-

durlar. İnsanlık tarihi baştan başa bu söylediklerimi doğrulamaktadır. ...Uygurluktan söz ederken şunu da kesinlikle söylemeliyim ki, uygarlığın temeli, yükselmenin ve kuvvetin temeli, aile hayatıdır. Bu hayatta kötülük, mutlaka sosyal, iktisadi, siyasal güçsüzlüğü gerektirir. Aileyi oluşturan kadın ve erkek unsurların doğal haklarına sahip olmaları, aile görevlerini idareye yeterli bulunmaları gereklidir.

Efendiler! Milletimiz burada belirlediğimiz büyük zaferden daha önemli bir görev peşindedir. O zaferin anlaşılması milletimizin iktisat alanındaki başarılarıyla mümkün olacaktır. Bilirsiniz ki, ekonomik açıdan zayıf bir yapı fakirlikten kurtulamaz, kuvvetli bir uygarlığa, refah ve mutluluğa kavuşamaz, sosyal ve siyasal faaliyetlerden yakasını kurtaramaz. Memleketin yönetimindeki başarı da, ekonomisinde edinilen bilgiler derecesiyle uygun olur. Hiçbir medeni devlet yoktur ki, ordu ve donanmasından önce iktisadını düşünmüş olmasın. Memleket ve istiklal savunması için varlığı gerekli olan bütün kuvvetler ve araçlar ekonominin genişleme ve

açılmasıyla mükemmel olabilir.

...Artık bugün hayat ve insanlık gerekleri bütün gerçekliğiyle ortaya çıkmıştır. Bunlara karşı olan söylentiler ahlak ve inanca uymaz. Gerçek ortaya çıkınca yalan ortadan kalkar. Boş sözler, uydurmalar kafalardan çıkmalıdır. Her türlü yükselme ve olgunlaşma yeteneği olan milletimizin, sosyal ve fikri inkılap adımlarını kısaltmak isteyen engeller derhal yok edilmelidir.

...Efendiler! Son sözlerimi özellikle memleketimizin gençliğine yöneltmek istiyorum: Gençler! Cesaretimizi destekleyen ve devam ettiren sizsiniz. Siz almakta olduğunuz eğitim ve anlayış ile, insanlık yüksek karakterinin, vatan sevgisinin, düşünce hürriyetinin en kıymetli örneği olacaksınız.

Ey yükselen nesil! Gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk, onu yükseltecek ve devam ettirecek sizsiniz.

Arkadaşlar, bu gaza ve şahadet diyarını terkederken "Şehit Asker"i hep beraber hürmet ve tazimle selamlayalım. •

(Kaynak: Güncel Türkçe metin için atam.gov.tr)

**AĞUSTOS
ZAFER BAYRAMIMIZIN 100.YILDÖNÜMÜNÜ
GURUR VE ŞÜKRAN
İLE KUTLUYORUZ**

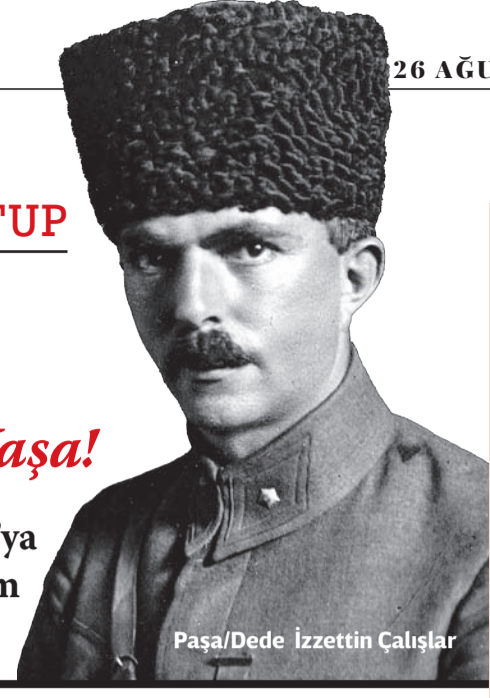
EBEDİ BAŞKOMUTANIMIZ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE ŞEHİTLERİMİZİ SAYGIYLA, MİNNETLE ANIYORUZ

İstanbul Portföy

YAZAR İZZEDDİN ÇALIŞLAR'DAN MİRALAY İZZETTİN PAŞA'YA MEKTUP

Kzisei Ekato! *Yüz Yaşa!*

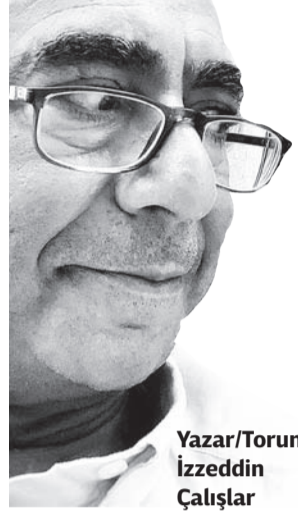
Yazar İzzeddin Çalışlar, 100'üncü yıl nedeniyle dedesi 1. Kolordu Komutanı Miralay İzzettin Paşa'ya bir mektup yazdı. Tarihe de notlar düşerek büyük bir içtenlikle yazılmış bu mektup aslında biz tüm torunlarından Milli Mücadele'yi yaşamış tüm nine ve dedelerimize bir selam ve saygı duruşu...

Paşa/Dede İzzettin Çalışlar

10 yıl savaştı

İzzettin Çalışlar 1882 yılında Yanya'da doğdu. 1903'te Mühendishane-i Berr-i Hümayun'u; 1906'da İsmet Bey'in ardından Topçu Sınıfı ikincisi olarak Harp Akademisi'ni bitirdi. 31 Mart İsyani'nin bastırılması ve Balkan Savaşı'na katıldı. Çanakkale'de Mustafa Kemal ile birlikte aynı cephede savaştı. 1 Temmuz 1920'de İstanbul'a bağlı çalışmayı reddederek Mudanya'ya geçti ve Milli Mücadele'ye katıldı. Çerkez Ethem İsyani'nin bastırılmasındaki başarısı sebebiyle miralay rütbesine terfi etti. 1. 2. İnönü, Kütahya-Eskişehir ve Sakarya muharebelerinde 1. Grup Komutanı olarak görev yaptı. Büyük Taarruz ve Dumlupınar Meydan Muharebesi'nde 1. Kolordu Komutanlığı görevinde, Yunan kuvvetlerine karşı büyük rol oynadı. İzmir'in kurtuluşundan sonra Başkomutan Mustafa Kemal Paşa tarafından mirliva rütbesiyle İzmir Askeri Valisi olarak atandı. 1937'de 2. Ordu Komutanı olarak Trakya Manevraları'na da katıldıktan sonra 1939'de emekliye ayrıldı. 3 dönem milletvekilliği yaptı. 1951'de vefat eden Çalışlar'ın naaşı 1988 yılında diğer yüksek rütbeli Türk Kurtuluş Savaşı komutanları ile birlikte Devlet Mezarlığı'na defnedildi.

Yazar/Torun İzzeddin Çalışlar

Sevgili İzzettin dedem,

Bu mektubu sana, 1951'deki kayıbdan on üç yıl sonra doğan, senin hiç tanımadığın ama adını taşıyan torunun sıfatıyla yazıyorum. O 29 Ağustos sabahı 1. Kolordu Kumandanı olarak Çalışlar Mevkii'ndeki tepeleri temizleyip bir hafta sonra hem paşa hem askeri vali rütbesiyle İzmir'e girişinden bugüne yüz yıl geçtiğinin farkındasındır. Tüm torunların olarak biz de farkındayız. Her yıl olduğu gibi 29'unda hepimiz bir araya gelip seni ve diğer aile büyüklerini anacak, "Çalışlar Bayramı"nı kutlayacağız. Ne var ki bu yıl biraz farklı ve biraz daha hareketli geçecek.

Programım şöyle: 25'inde cepheyi gözden geçirdikten sonra Kocatepe'den dönünce Başkomutan'ınla buluştuğum ve "Büyük bir kararın sonucunu bekleyen, çok ciddi bir heybet içindeydi" diye betimlediğin Şuhut'taki karargâhında olacağım. Sana taarruzun nasıl sonuçlanacağını sorduğunda "İtimadımız çoktur, üstelik yakınlığımızda ve yanımızda bulunuyorsunuz, galibiyeti kesin görüyoruz" dediğini anlatacağım ve o akşamki ruh durumunu kavramaya çalışacağım. Elimdeki ipuçları yine yazdıkların olacak: "Yol kollarında gizlenmiş, harekete hazır ağır topçuları gözden geçirdim. Herkesin kalbi ümit ve heyecan dolu çarpıyordu. Düşmana hiçbir şey sezdirmemek için konuşmalar bile hafif oluyordu. Hava sakin, gökyüzü açıktı. Yeni ayın henüz üç veya dördüncü günüydü. Hilal dik ve mağrur duruyordu. Tam

ortasına yıldız sarmıştı. Türk bayrağı muhteşem şekilde, aynen gökyüzünde oluşmuştu. Bu manzara çok ulviydi. Herkes bu durumu hayra yorumluyordu."

Ertesi sabah erken kalkıp Belentepe, Tınaztepe, Çekiltepe hattını gören bir yükseltiye çıkıp yönettiğin taarruzu hayal edeceğim. Saat 05.30'da orduya yazdığım ilk raporu tekrar okuyacağım. Bakarsın, yalnız olurum da sesli okurum. Seni zorlayan sarp kayalıklara dokunacağım ve etrafımın tutuşan otların aleviyle kaplı olduğunu varsayıp bir cümleli daha tekrarlayacağım: "Tınaztepe'yi bırakmak günah olur ve sorumluluk yükler."

Sonra sırada Tınaztepe'ye tırmanmak, o içine girdiğin Yunan kuvvetlerinin gözetleme siperini keşfetmek var. Orada fırka kumandanlarına verdiğin sözlü emirleri tekrarlayacağım: "Düşman, çok önemli bir hedef olan Sivrihisar ve üzerine ulaşmak için direnmeye karar verdi. Sabaha kadar geri atılıp mevziler zapt edilecek." Dediklerini yerine getiren Albay Kazım ve Yarbay Naci gibi, o sırada intihar haberini aldığı Albay Reşat'ı da anacağım.

29'unda aile toplantısına katılmak için İstanbul'a dönmem gerekiyor. Her yıl olduğu gibi aileye yeni katılanlara o gün yaptıklarını ve soyadımızın hikâyesini anlatacağım. Ertesi gün yine araziye döneceğim çünkü 30 Ağustos 2022 büyük gün.

Senden kalan bir geleneği halen sürdürüyoruz. Aile fertleri hâlâ doğum günlerinde birbirine "Kzisei ekato" diyor. Gerçi Yunancada böyle bir deyiş kalmamış ama biz devam ediyoruz. Sen erken gitmişsin ama babaannemi böyle diye diye doksan altıya kadar yaşatmıştık. Devam eden bir aile geleneği de 29 Ağustos'larda hamayla ve mantıyedis pişirilmesiydi. Gerçi küçük kızın da gittikten sonra yufkayı o kadar ince açabilen kalmadı ama ailenin hanımları çabalama devam ediyor. Biz erkekler de "Yine çakmasını yapmışsınız" diye takılıyoruz.

Ay başında Uşak'taki dostlarıma sözüm var. Tıpkı senin gibi akşam

Kurmay Yüzbaşı İzzettin, 1910'da Kolağası yani Yüzbaşı Mustafa Kemal ile birlikte Sélanik tren garında.

çökerken fahri hemşehrisi kabul edildiğin o şehre, adımı taşıyan bulvardan gireceğim. İki sene önce hiçbir gücü olmayan 23. Fırka ile savunurken çekilmek zorunda kaldığın şehri iki yıl sonra kurtarışını Uşaklılarla birlikte kutlayacağım. Oradan İzmir'e kadar at üzerinde gitmemi bekleme ama belki yolunu Belkahve'ye de düşürebilirim. Geride bıraktığın sandıktan çıkan belge ve eşyalarla açtığım İstiklal sergisini bugüne kadar iki milyona yakın kişi gezmiş. Sergi İstanbul ve Ankara'dan sonra bir yıldır İzmir'de. 9 Eylül'de orada olacağım. 10 Eylül sabahı ise yanında poz verdiğin bayrağın çekildiği balkona çıkacağım emin olabilirsin. Bu arada dilim yettiğince İzmir yangınına karşı verdiğin mücadeleyi anlatıp "Biz yaktık" diyenleri aksine ikna etmeye çalışacağım. Şimdilik durum böyle. Ardından 29 Ekim'e hazırlanacağız.

Bu arada söylemesi ayıp ama bu mektubu ana vatanından yazıyorum. Kaybettüğümüzde "Heyhat!" dediğin, 1431'den beri yedi kuşak dedelerinin ve senin doğduğun Yanya'ya her fırsatta uğrayıp, "bizim mahalle"de dolanıyorum. Her seferinde zor ayrılacak kadar güzel durumda. Gittiğin cami, okuduğun okul, yıkandığın hamam, saate baktığın

kule aynen duruyor. Komşularının torunlarıyla tanıştığım bile oldu. Bu yaşama kadar ne oradaki ne de sık sık gittiğim Ege adalarındaki Yunanlarla hiçbir husumet yaşamadım. Zaman zaman

ortak iş yaptığımız bile oluyor. Bunları asıl derdinin daimi barış olup Başkomutan'ının "Vatan savunması dışında savaşmanın cinayetten ibaret" fikrini savunduğunu bildiğimden yazıyorum.

Aileden hayatta olanların hepsi iyi. Torun torunları da büyüyor. Sizin taraftarların hepsine hürmetler. Ellerinden öperim.

Küçük oğlum Gündüz'ün büyük oğlu İzzeddin. ●

BİR ULUSUN YOLU

Bu yol bir ulusun yeniden doğuşunun yolu.
Bu yol mücadelenin yolu.

Bu yol, son nefesine kadar bayrağı düşürmeyen Sancaktar Mehmet'in, cepheye mermi taşıyan Zehra Ana'nın, Halime Çavuş'un, Çoban İsmail'in yolu.
Türk milletinin "bir" oluşunun yolu.

Bu yol her şeyini vatanına verenlerin yolu.
Bu yol bir milletin uyanışının yolu.
Bu yol zafer yolu.

Tam 100 yıl önce zafer yoluyla başladı her şey.

100 yıl sonra yine bu yolda, Atatürk ve kahraman silah arkadaşları gibi biz de "bir" olalım ve 84 milyon yürek bir arada Zafer Ultra Maratonu'nda birlikte yürüyelim, birlikte koşalım.

zaferultramaratonu.com

nef vakfi

1. Kolordu Kumandanı Albay İzzettin Büyük Taarruz hazırlıklarında teftişte.

Fibabanka

100 yıl önce kazandık,

sonsuzuna dek koruyacağız!

30 Ağustos 1922'de kazandığımız büyük zaferi,
bugün de aynı heyecanla kutluyoruz.

30 Ağustos Zafer Bayramımız kutlu olsun.